

Departement handelswetenschappen en bestuurskunde

Masterproef

Grensvervaging tussen de Russische veiligheidsstructuren in Tsjetsjenië

Artur Sarkisian

1ste Master Handelswetenschappen

Hogeschool Gent

Promotor: Prof. Marleen Easton

Academiejaar 2007-2008

Departement handelswetenschappen en bestuurskunde

Masterproef

Grensvervaging tussen de Russische veiligheidsstructuren in Tsjetsjenië

Artur Sarkisian

1ste Master Handelswetenschappen

Hogeschool Gent

Promotor: Prof. Marleen Easton

Academiejaar 2007-2008

Inhoudsopgave

DEEL I

Voorwoord	iii
1. Inleiding	1
1.1 Probleemstelling	1
2. Schets van de regio	3
2.1 Geografie	3
2.2 Demografie	4
2.3 Economie	4
2.4 Geopolitieke factoren	5
2.5 Geschiedenis	5
2.6 Cultuur en Religie	6
3. Actoren	7
3.1 Russische Politie (Militsia)	7
3.1.1 Structuur	7
3.1.2 Bevoegdheden	8
3.2 Federalnaia Sludjba Bezapasnasti (FSB)	9
3.2.1 Structuur	9
3.2.2 Bevoegdheden	9
3.3 Russisch Leger	10
3.3.1 Structuur en missie	10
4. Het conflict	13
4.1 Situatieschets	13
4.2 Het verleden	13
4.2.1 De afscheiding: 1991 - 1994	13
4.2.2 De eerste Tsjetsjeense oorlog	15
4.2.3 De tweede Tsjetsjeense oorlog	16
4.3 Strategie van vandaag: “Chechenization”	17
5. Discrepantie tussen wettelijke en werkelijke machtsverhoudingen	19
5.1 Herstructurering van machtsverhoudingen	19
5.2 Grensvervaging: deel van de strategie?	21
5.2.1 Chechenization	21
5.2.2 Veiligheidsstructuren	22
5.2.2.1 Het leger	22
5.2.2.2 De Militsia	23
5.2.2.3 De FSB	24
6. Conclusie	27
7. Bibliografie	29
7.1 Boeken en artikels uit wetenschappelijke tijdschriften en verzamelwerken	29
7.2 Tijdschriften en kranten	30
7.3 Andere gepubliceerde bronnen	30
7.4 Elektronische bronnen	31
7.5 Geraadpleegde wetgeving	31

DEEL II

1. Inleiding	35
1.1 Onderzoeksvoorstel.....	35
1.2 Keuze cases	35
2. Cases	37
2.1 Aanvallen van Basayev op Dagestan (augustus-september 1999)	37
2.1.1 De invasie	37
2.1.2 Het antwoord van de veiligheidsdiensten.....	37
2.1.3 Gevolgen.....	38
2.2 Bomaanslagen (september 1999).....	39
2.2.1 De aanslagen.....	39
2.2.2 Complotten, intriges en samenzweringen	39
2.3 Nord-Ost gijzeling, Moskous Theater (oktober 2002).....	41
2.3.1 Proloog	41
2.3.2 Crisis.....	41
2.3.3 Na afloop	42
2.4 Pankisi Gorge (2002).....	44
2.5 Gijzeling school Beslan, Noord-Ossetië (1 september 2004)	45
2.5.1 Achtergrond	45
2.5.2 De gijzeling.....	45
2.5.3 Gevolgen voor de Russische veiligheidsdiensten na Beslan	47
2.6 Case Alexander Litvinenko	49
2.6.1 Achtergrond	49
2.6.2 De onthullingen.....	49
2.6.3 Overlijden	50
3. Besluit: Een overkoepelend “superorgaan”: de toekomst?.....	51
4. Literatuur.....	53
4.1 Boeken en artikels uit wetenschappelijke tijdschriften en verzamelwerken.....	53
4.2 Tijdschriften en kranten	53
4.3 Elektronische bronnen.....	54
BIJLAGES	55
Bijlage A	55
Bijlage B	56
Bijlage C	57
Bijlage D	58

MEESTERS IN MASTERS

Departement handelswetenschappen en bestuurskunde

Masterproef

**Deel I: Grensvervaging tussen de
Russische veiligheidsstructuren in
Tsjetsjenië**

Artur Sarkisian

1ste Master Handelswetenschappen

Hogeschool Gent

Promotor: Prof. Marleen Easton

Academiejaar 2007-2008

Voorwoord

Ik zou graag een dankwoord uitspreken aan een aantal personen. Eerst en vooral wil ik graag mijn familie en vrienden bedanken voor hun steun. Ik zou graag mijn zus, Anna Sarkisian, willen bedanken voor haar steun en raad om deze thesis te schrijven. Ten tweede wil ik ook mijn promotor prof. Marleen Easton willen bedanken voor haar begeleiding en raad om deze masterproef te maken. Tot slot wil ook mijn stagementor mevr. Iasmyn Beyens willen bedanken voor haar tijd, begeleiding, professionele raadgevingen en steun om door te zetten en deze masterproef te voltooien.

1. Inleiding

1.1 Probleemstelling

Veiligheid is tegenwoordig een begrip dat maar moeilijk weg te bannen lijkt uit zij het politieke discours, media-aandacht, rondetafelgesprekken in hoge politieke kringen of social talk rond de toeg. De westerse samenleving heeft immers te maken gekregen met nieuwe dreigingen en nieuwe oorlogsvoering die een compleet nieuwe kijk op zaken vereisen. De bestaande evenwicht tussen verschillende veiligheidsorganen is achterhaald en dient dringend herbekeken te worden. De grensvervaging tussen de taken van verschillende veiligheidsorganisaties lijkt een wereldfenomeen te worden. Deze ontwikkeling is niet onschuldig gezien het belangenconflicten in de hand werkt wanneer verschillende veiligheidsdiensten elkaar voor de voeten lopen en dubbel werk verrichten.

Bij de reflexie over dit onderwerp stelt Marleen Easton¹ een aantal cruciale vragen, zoals: *“Is het onderscheid tussen interne en externe veiligheid nog relevant om in de toekomst een onderscheid te maken tussen politie en krijgsmacht? Moeten de beide organisaties meer gaan samenwerken?”*. Als voorbeeld kunnen we hier aanhalen dat het takenpakket van de krijgsmacht in de laatste decennia verschuivingen heeft ondergaan van “bewaken van eigen grenzen” naar “peace-enforcement, peace-keeping en peace-buiding” missies². Het is duidelijk dat het takenpakket van de veiligheidsorganisaties herbekeken en hergeformuleerd zou moeten worden.

Ook Rusland en de omliggende post-Sovjetstaten hebben te kampen met deze problematiek. Vooral staten en regio's die in een conflict verwickeld zijn, worden vandaag de dag des te meer geconfronteerd met de verstoorte evenwicht tussen verschillende veiligheidsstructuren. Één van deze regio's is de Kaukasus. Kruitvat Kaukasus: zo wordt een gebied op de grens van het uiterste zuidoosten van Europa en het westen van Azië sinds mensenheugenis genoemd. Het is een lappendeken van talrijke verschillende volkeren, culturen, talen en religies waar eeuwenlang bloedige conflicthaarden hebben gebrand.

De grootmachten hebben altijd interesse gehad in deze regio omdat het een geopolitiek punt vormt tussen Europa en Azië en over ruime voorraden van aardolie en aardgas beschikt. Ook na het uiteenvallen van Sovjet-Unie is Rusland een van de belangrijkste spelers in deze regio gebleven. Rusland oefent macht uit en neemt actief deel aan verschillende conflicten. Er zijn verschillende Russische organisaties actief in de regio om het veiligheidsprobleem aan te pakken. Een aantal van deze organisaties/actoren zijn: de Russische politie, het Russisch leger, de Russische geheime dienst FSB³, private beveiligingsfirma's, huurlingen, SPECNAZ⁴, enzovoort. In deze thesis zal ik na een algemene situatieschets de drie

¹ Docent sociologie & management, Hogeschool Gent, departement Handelswetenschappen en Bestuurskunde

² Marleen Easton; De grensvervaging tussen politie en krijgsmacht... een “vergeet-me-nietje” voor de toekomst?; De orde van de dag, aflevering 33, maart 2006; p. 19

³ Federalnaja Slujba Bezopasnosti, Federale Veiligheidsdienst

⁴ Het Russische equivalent voor speciale eenheden, zoals de SAS in VK

belangrijkste actoren, namelijk de politie, de geheime diensten en het leger uitgebreid bespreken.

Gezien het om een zeer breed onderwerp en onderzoeksveld gaat zou het nuttig zijn een raamwerk voor deze thesis te creëren. Ik heb gekozen voor een organisationele studie waarbij de organisaties en de grensvervaging tussen die organisaties de kapstok zullen vormen voor de bespreking van het veiligheidsprobleem in de regio. Dit zal bekeken worden vanuit het standpunt van Rusland en haar organisaties. Ik zal mij beperken tot het conflict in Tsjetsjenië wegens zijn enorme impact op de Russische samenleving en beleid. In de eerste plaats zal ik onderzoeken hoe de organisaties functioneren en welke rol ze vervullen. Het uitgangspunt hierbij is het wettelijke kader waarin deze organisaties functioneren. Daarbij is het jaarlijkse budget van elke organisatie, structuur, supervisie, ... van belang. Vertrekkende vanuit dit wettelijke kader zal het conflict besproken worden waarin deze organisaties actief betrokken zijn. Ten slotte zal ik me richten op de discrepantie die kan ontstaan tussen de wettelijke rollen van de actoren en de werkelijke rollen die ze in de realiteit vervullen.

2. Schets van de regio

De Kaukasus vormt sinds mensenheugenis een scheidingslijn tussen het Oosten en het Westen. Verscheidene exogene kenmerken van het gebied, gecombineerd met de (soms ongelukkige) verloop van de geschiedenis hebben de eigenheid van Kaukasus bepaald: een smeltkroes van verschillende volkeren, etnische groepen, naties, spanningen, conflicten, ingewikkelde relaties en een unieke samenleving, die nergens op de wereld haar gelijke kent.

Hieronder worden een aantal factoren weergegeven die een sleutelrol speelden in de ontwikkeling van deze regio. Ze zijn ontleend aan het werk van E.S. Soeslova⁵, die onderzoek heeft gevoerd in opdracht van de wetgevende organen van provincie Stavropol⁶. Zij maakt het onderscheid tussen objectieve en subjectieve factoren die de Noord-Kaukasus beïnvloeden. Deze factoren hebben de regio dan ook gemaakt tot wat het vandaag de dag is.

2.1 Geografie

De belangrijkste bergketen in de regio, aan welke de regio tevens haar naam ontleend heeft, de Kaukasus, verdeelt het landschap van de Zwarte tot de Kaspische Zee. Deze bergen zijn de natuurlijke grens van de Russische Federatie, en vormen tevens een scheidingslijn tussen Noord-Kaukasus, die grotendeels islamitisch is, en Zuid-Kaukasus die grotendeels christelijk is, Azerbeidzjan buiten beschouwing gelaten. De bergachtige landschap zorgt ervoor dat de regio op een natuurlijke wijze versnipperd is in verschillende deelgebieden. Dit is zowel het geval op Russisch grondgebied, ten noorden van de Kaukasus, alsook ten zuiden waar de nieuwgevormde staten Georgië, Armenië en Azerbeidzjan grote moeilijkheden ondervinden om elk hun deelgebieden te behouden.

Het noordelijk deel van de Kaukasus (= Russisch grondgebied) wordt gekenmerkt door een labyrint van gebergten. Het gebied is ingedeeld in 7 autonome gebieden (van west naar oost): Adygea, Karatsjai-Tsjerkessië, Kabardië-Balkarië, Noord-Ossetië, Ingoesjetië, Tsjetsjenië en Dagestan.

Aan de andere kant van de grens bevindt zich de Zuid-Kaukasus. Hier vindt men op de kaart drie onafhankelijke staten: Georgië, Armenië en Azerbeidzjan. Georgië wordt ingesloten door twee bergketens: de Grote Kaukasus (de keten die de grens vormt tussen Rusland en Georgië) en de Kleine Kaukasus (die ten zuiden van de Grote Kaukasus dwars door Zuid-Georgië en Armenië loopt). Ook hier vindt men autonome gebieden: Abchazië, Zuid-Ossetië en Adzjarië. Als men de kaart verder naar het zuiden volgt, komt men de Kleine Kaukasus tegen, ten hoogte van Armenië. De kleine Kaukasus eindigt in Nagorno-Karabach, een

⁵ E. S. Soeslova; De moderne situatie in de noordelijke Kaukasus

⁶ De Russische Federatie wordt onderverdeeld in 7 districten die verder onderverdeeld worden in provincies of republieken. Elke provincie of republiek heeft dan ook hun eigen deelregering. Bron: Wolters' Algemene Wereldatlas: Editie '99 met basisstatistiekgegevens: p.71 A

autonoom regio van Azerbeidzjan waar vooral Armeniërs wonen. Dit gebied is het inzet in het conflict tussen Armenië en Azerbeidzjan.

Tot slot zijn er de vlaktes rond de Kaspische Zee: de Kaspische vlakte in Rusland en de Mugansteppe in Azerbeidzjan. De Kaspische Zee bevat grote olievoorraden, die zowel door Rusland, als Azerbeidzjan, maar ook Iran, Turkmenistan en Kazachstan ontgonnen worden.

Een mooie conclusie van het voorgaande overzicht is te vinden in het boek van Bas van der Plas “Kavkaz: Bebloede schoonheid aan de Russische zuidgrens”: *“De regio is gefragmenteerd in afzonderlijke delen door de ketens van het gebergte waar het zijn naam aan dankt. De uiterst gefragmenteerde topografie van het landschap verklaart al veel over de opvallend sterke verscheidenheid aan talen en volkeren op een relatief klein grondgebied. Belangrijke topografische barrières belemmeren eeuwenlang een bredere integratie van verschillende volkeren en stammen en dat is een van de hoofdoorzaken van de grote fragmentatie en lokalisatie van etnische identiteiten.”*⁷

2.2 Demografie

Zoals de geografische indeling doet vermoeden, wordt de Kaukasus bevolkt door een tal van verschillende nationaliteiten en etnische groepen. Naast de voor de hand liggende nationaliteiten in de regio (Russen, Georgiërs, Armeniërs en Azeri's) zijn er ook andere etnische groepen aanwezig zoals Grieken, Joden en zigeuners. Bovendien is de Noordelijke Kaukasus een smeltkroes van soms heel ver uit elkaar gaande etnische groepen en culturen. Zoals in andere bergstreken is de bevolkingsconcentratie afhankelijk van de ligging, welvaart, toegangswegen enz.

2.3 Economie

Overheersende industrie, of wat er nog van overblijft is: landbouw, mijnbouw, oliewinning, visvangst, machinebouw en chemische sector⁸. Heel wat van die industrie dateert nog van het Sovjettijdperk en is dus sterk verouderd. In minderbedeelde gebieden⁹ is zelfs daarvan geen sprake: jarenlange oorlogen, bloedvergieten en vernietiging van de infrastructuur heeft de economie in een dieptepunt gestort.

Dit staat in schril contrast met het potentieel van de regio. De regio beschikt over grote natuurlijke rijkdommen en biedt gunstige voorwaarden voor de landbouw. Het is bijvoorbeeld de vijfde op de ranglijst in Rusland wat betreft energiegrondstoffen, zoals steenkool, olie, gas maar ook warmte- en hydro-elektrische centrales. Het levert ook 20% van het graan, 30% suikerbieten, bijna 100% druiven, 30% overige vruchten, 15% vlees en melk, en 40% wol en

⁷ Bas van der Plas; Kavkaz: Bebloede schoonheid aan de Russische zuidgrens; Berichten uit de voormalige Sovjetunie deel 3; 2002 Uitgeverij: Papieren Tijger; p.14

⁸ Kosmos Grote Wereldatlas 1998; p 142-143

⁹ Veel auteurs en journalisten vergelijken de verwoesting van Grozny, de hoofdstad van Tsjetsjenië, met de verwoesting van Dresden, de stad in Nazi-Duitsland verwoest door de geallieerden tijdens WOII

30% van het mineraalwater van de Russische Federatie¹⁰. Tenslotte was het ten tijde van de Sovjet-Unie een befaamde vakantieoord, zowel in het winter- als zomerseizoen.

2.4 Geopolitieke factoren

Afgezien van de zwakke economische kracht hebben de verschillende landen hun eigen belangen te verdedigen in de regio. Vooral grootmacht Rusland wil haar (vroegere) satellietstaten niet kwijt aan het Westen. Zelfs op het eerste gezicht kan men zien dat deze belangen verweven zijn met de geografische ligging van de regio, die uiterst strategisch van aard is, gezien het een kruispunt is tussen Europa en Azië, tussen oosterse en westerse culturen. Het geeft ook toegang tot zowel de Zwarte als de Kaspische Zee. Tevens bevat de noordelijke Kaukasus een grote hoeveelheid aan grondstoffen zoals olie maar ook koper en mangaan. Tot slot speelt de principiële houding van Rusland een sleutelrol. Als de volkeren in de Kaukasus elk een eigen staat zouden kunnen krijgen, dreigt hiermee heel de Russische Federatie uiteen te vallen. Immers, waarom zouden de Tsjetsjenen de onafhankelijkheid kunnen krijgen en de Evenken, die in Siberië wonen, niet?

2.5 Geschiedenis

De geschiedenis van de Kaukasus op zich is een thesis waard. Daarom zal de geschiedenis heel kort besproken worden om het uiteindelijk doel van deze thesis niet uit het oog te verliezen. In de eerste plaats is het niet alleen een scheidingslijn tussen Europa en Azië, maar ook tussen de Islam en het christendom, tussen de Europese cultuur en de oosterse cultuur. Het is een wieg geweest voor oude beschavingen van deze wereld, en een slagveld voor de conflicten der reuzen van alle tijdperken. Het zuidelijk deel van de Kaukasus werd achtereenvolgens beheerst door de Meden, de Perzen, de Romeinen, de Byzantijnen, de Arabieren, Turkse Seljuken, Mongolen, Ottomanen en Russen.

Na de Russisch revolutie van 1917 werd de Kaukasus al vlug weer ingenomen door het Rode leger. Op het einde van 1922 behoorde de Kaukasus tot de Sovjetunie. In de jaren '30 verkregen Armenië, Georgië en Azerbeidzjan de status van autonome socialistische Sovjetrepubliek binnen de Sovjetunie. Bij het uiteenvallen van de Sovjetunie in 1991 hebben de drie staten in Zuid-Kaukasus hun onafhankelijkheid gekregen in tegenstelling tot autonome republieken binnen de Russische Federatie, die ook hun kans roken om de onafhankelijkheid uit te roepen maar er niet in geslaagd zijn die effectief te krijgen.

In de voortdurende deling en herverdeling van het gebied tussen de grootmachten hebben de plaatselijke stammen geprobeerd om te overleven. De turbulente geschiedenis die deze streek gekend heeft wordt dan ook beschouwd als één van de oorzaken voor hun strijdvaardigheid en hun drang naar onafhankelijkheid. Bas van der Plas schrijft: "Tot op de dag van vandaag ontstaan conflicten die gepaard gaan met argumenten die vanuit een

¹⁰ Bas van der Plas; Kavkaz: Bebloede schoonheid aan de Russische zuidgrens; Berichten uit de voormalige Sovjetunie deel 3; 2002 Uitgeverij: Papieren Tijger; p. 40
Zie ook Russische Statistische Jaarboeken 1996 - 2000

wetenschappelijk standpunt onaanvaardbaar zijn doordat er ondoorgronde historische motieven worden aangevoerd die niet ondersteund worden door betrouwbare feiten en documenten.”¹¹

2.6 Cultuur en Religie

Het gevolg van de talrijke migraties en volksverhuizingen door de Kaukasus is de multiculturele, multi-etnische en multireligieuze samenleving van vandaag. Elke grootmacht die probeerde de Kaukasus te onderwerpen aan haar wil, heeft haar stempel achtergelaten. Zo vonden tijdens de geschiedenis talloze verplaatsingen en vermengingen plaats van verschillende stammen en volkeren, zowel allochtone als autochtone.¹² Het gebied is dan ook een ingewikkelde mengeling van Turks-Mongoolse volkeren, Iraanse volkeren, autochtone stammen, Slavische volkeren, maar ook Byzantijnen en West-Europese volkeren zoals Fransen en Italianen. Gezien godsdienst onlosmakelijk deel uitmaakt van de volksidentiteit, is het gemakkelijk te verklaren dat nagenoeg alle wereldgodsdiensten - katholicisme, orthodox christendom, islam, en zelfs Boeddhisme – in de regio aanwezig zijn.¹³

¹¹ Bas van der Plas; Kavkaz: Bebloede schoonheid aan de Russische zuidgrens; Berichten uit de voormalige Sovjetunie deel 3; 2002 Uitgeverij: Papieren Tijger; p.15, tweede alinea

¹² Bas van der Plas; Kavkaz: Bebloede schoonheid aan de Russische zuidgrens; Berichten uit de voormalige Sovjetunie deel 3; 2002 Uitgeverij: Papieren Tijger; p.16 derde alinea

¹³ Wolters' Algemene Wereldatlas: Editie '99 met basisstatistiekgegevens: p.71 B-C

3. Actoren

Vooraleer we de problematiek van Kaukasus kunnen schetsen, is het belangrijk te weten met welke spelers we te maken krijgen. Elk van de aanwezige actoren heeft bijhorende bevoegdheden, taken, doelen en strategie. Het verleden van elk van deze actoren is eveneens belangrijk om te begrijpen op welke basis de beslissingen genomen worden.

Zoals reeds vermeld in de probleemstelling, zullen we ons beperken tot drie organisaties, die in de problematiek een significante rol vervullen. Deze drie organisaties zijn de Russische Politie (Militsia), de Federale Veiligheidsdienst van de Russische Federatie (Federalnaia Slujba Bezopasnosti of FSB) en tenslotte het Russische leger (Armia).

3.1 Russische Politie (Militsia)

De Russische Politie, of Militsia, is door de wet geregeld. De structuur, bevoegdheden, budget, jurisdictie enz. worden nauw omschreven in de “Wet van de Russische Federatie over de Militsia van 18.04.1991 Nr. 1026-1”¹⁴. Deze wet bevat ook de wetswijzigingen die sinds het ontstaan ervan zijn doorgevoerd.

3.1.1 Structuur

Deel twee van de bovengenoemde wet beschrijft de organisatie en structuur van de Russische Militsia, die onder de bevoegdheden van de Ministerie van Binnenlandse Zaken valt (MVD, Ministerstvo Vnutrenih Del). De minister van Binnenlandse Zaken is dan ook de hoogste bevelhebber. Tevens valt de Militsia onder de deelregering van de provincies waarin het opereert.¹⁵

Art.7 (van de Wet van de Russische Federatie over de Militsia van 18.04.1991 Nr. 1026-1) structureert de politiemacht in twee takken:

- Misdaadbestrijdende Militsia en
- Militsia van openbare orde en veiligheid

Beide afdelingen zijn onderworpen aan de grondwet en andere relevante wetten¹⁶. Er is ook een antidiscriminatiewetclausule (art.5 van de bovenstaande wet). Deze is belangrijk gezien de Russische Federatie uit verschillende volkeren, etnische groepen en taalgroepen bestaat. Art.5 houdt in dat alle subjecten van de Russische Staat beschermd moeten worden, afgezien van hun taal, herkomst, geslacht, enzovoort.

¹⁴ ConsultantPlus, grootste online-operator op de Russische markt betreffende rechtsadvies en –bijstand; officiële site van ConsultantPlus: <http://www.consultant.ru/popular/militia/>

¹⁵ Wet van de Russische Federatie over de Militsia van 18.04.1991 N 1026-1; Art. 7

¹⁶ Wet van de Russische Federatie over de Militsia van 18.04.1991 N 1026-1; Art. 4

Verder is er sprake van een klassieke verdeling van de politiemacht volgens plaats van activiteiten: spoorwegen, waterwegen, luchthavens, provincies, steden,... m.a.w. worden de twee departementen verdeeld in verschillende afdelingen, naargelang de plaats van activiteitsuitoefening. In de praktijk wil dit zeggen dat zowel het departement Misdaadbestrijdende Militsia als Militsia van Openbare Orde en Veiligheid verdeeld zijn in afdelingen zoals Luchthavenmilitsia, Spoorwegmilitsia, enzovoort. Elk van deze afdelingen staat onder leiding van een directeur die deel uitmaakt van het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Die departementsdirecteurs van de politiemacht worden rechtstreeks aangesteld door de president van de Russische Federatie¹⁷. Regionale directeurs van de afdelingen zijn plaatsvervangend voor hun superieuren uit het Ministerie van Binnenlandse Zaken.¹⁸

Tot slot regelt deze wet uitgebreid de grenzen van de wettelijkheid van de Militsia en haar handelingen.¹⁹

3.1.2 Bevoegdheden

De bevoegdheden worden in de Wet van de Russische Federatie over de Militsia van 18.04.1991 Nr. 1026-1 duidelijk verdeeld over de verschillende departementen, zo ook de rechten, plichten en financiering van de organisatie.

De Misdaadbestrijdende Militsia moet criminele activiteiten en personen opsporen, opvolgen, ingrijpen om een misdaad te voorkomen eveneens om een misdaad op te lossen en aan het licht brengen wanneer die al begaan werd. Eveneens is het hun taak vermiste of gezochte personen op te sporen en voor de rechtbank te dragen²⁰.

De Militsia van Openbare Orde en Veiligheid moet, zoals de benaming het zelf zegt, de openbare orde en veiligheid handhaven, bescherming van het individu en zijn rechten, bescherming en vrijwaring van eigendommen en het eigendomsrecht en opsporen en aan het licht brengen van criminele activiteiten en administratieve misdrijven. Tot slot moeten ze de Misdaadbestrijdende Militsia assisteren bij belangrijke zaken²¹. Het zijn uiteindelijk de mensen die het verkeer regelen, burenruzies beslechten, prostituees van de straat houden, enzovoort.

Het budget voor de beide afdelingen wordt jaarlijks bepaald door de federale regering en het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Daarnaast wordt er een budget toegekend aan de plaatselijke afdelingen door het provinciebestuur²².

¹⁷ Wet van de Russische Federatie over de Militsia van 18.04.1991 N 1026-1; Art. 7

¹⁸ Wet van de Russische Federatie over de Militsia van 18.04.1991 N 1026-1; Art. 8

¹⁹ Wet van de Russische Federatie over de Militsia van 18.04.1991 N 1026-1; Art. 12-16

²⁰ Wet van de Russische Federatie over de Militsia van 18.04.1991 N 1026-1; Art. 8

²¹ Wet van de Russische Federatie over de Militsia van 18.04.1991 N 1026-1; Art. 9

²² Wet van de Russische Federatie over de Militsia van 18.04.1991 N 1026-1; Art. 9

3.2 Federalnaia Sludjba Bezapasnasti (FSB)

3.2.1 Structuur

De Federale Veiligheidsdienst, of kortweg FSB (de vroegere KGB), staat onder rechtstreeks bevel van de President²³. Er zijn dus geen andere organen aan wie de FSB ondergeschikt is, wat inhoudt dat de FSB meer bewegingsvrijheid heeft. De FSB is onderverdeeld in verschillende departementen en afdelingen. Daartoe behoren volgens de wet²⁴:

- het overkoepelend orgaan van de FSB,
- territoriale (provinciale) organen van de FSB,
- FSB binnen de krijgsmacht,
- organen van de FSB ter beveiliging van de grenzen van de Russische Federatie,
- andere afdelingen zoals de FSB bij de luchtmacht, speciale/geheime operaties afdelingen, enz.

Alle afdelingen moeten door de Doema (het Russisch Parlement) goedgekeurd en bij wet vastgelegd worden, alvorens ze hun bevoegdheden kunnen uitoefenen.

3.2.2 Bevoegdheden

De FSB wordt gefinancierd door het federaal budget, en deze financiering wordt beschouwd als een prioriteit van de Russische Federatie en haar regering. De bevoegdheid van de FSB is gebaseerd op de grondwet en de wet over FSB²⁵. Deze bevoegdheden worden, gezien deze niet mogen in strijd zijn met de grondwet, bepaald door principes zoals respect voor de burger en mens, humanisme, wettelijkheid en eenheid. De bevoegdheden van de FSB zijn onder andere²⁶:

- Algemene coördinatie van de verschillende organen binnen de FSB
- Contraspionage en daaraan gekoppelde activiteiten
- Bestrijden van (georganiseerde) misdaad en terroristische organisaties
- Beveiligen van de Russische grenzen
- Verschaffen van veiligheid door middel van informatiecontrole

De FSB vervult de taak van de inlichtingendienst alsook van de federale veiligheidsdienst die de strijd aanbindt met terrorisme en georganiseerde misdaad. De strijd tegen het terrorisme is omschreven door de Federale Wet van de Russische federatie van 25 juli 1998 Nr. 130 F3 over Strijd tegen Terrorisme. Het leger is rechtstreeks bevoegd voor de strijd tegen het terrorisme maar wordt hierbij bijgestaan door de FSB. Evenwel, gezien

²³ Wet uitgevaardigd door de President van de Russische Federatie op 11 augustus 2003, N 960

²⁴ Federale wet over Federale Veiligheidsdienst van 22 februari 1995

Bryan D. Taylor, Assistant Professor, Department of Political Science; Russia's Power Ministries: Coercion and Commerce; Institute for National Security and Counterterrorism, Syracuse Institute; Oktober 2007 p. 5-7

²⁵ Federale wet over Federale Veiligheidsdienst van 22 februari 1995

²⁶ Deel 2 van de Federale wet betreffende de FSB van 22 februari 1995

sommige organen van de FSB, zoals de militaire afdeling van de FSB, sterk verbonden zijn met andere instanties, zoals de Defensie, is deze wet minstens evenveel van toepassing voor de activiteiten van de FSB.

3.3 Russisch Leger

3.3.1 Structuur en missie

Het leger staat onder bevel van de president van de Russische Federatie en het Ministerie van Defensie. Het Ministerie is een federaal, uitvoerend orgaan dat bijkomend belast is met de coördinatie van verschillende veiligheidsdiensten. Het uiteindelijke hoogste bevel ligt bij de president en de regering die op basis van de grondwet en bijkomende wetgeving belast is met de algemene coördinatie van het Ministerie van Defensie.²⁷

De missie van het Ministerie van Defensie, en bijgevolg ook dus van het leger, steunt op vier aspecten. Deze zijn tevens vastgelegd in de wetgeving²⁸. Het eerste aspect is het controleren en beheersen van externe militaire en militair-politieke dreigingen en het behartigen van de belangen van de Russische Federatie. Hierin is informatie en het beheersen van informatiestromen heel belangrijk waarbij nauw samengewerkt wordt met andere veiligheidsdiensten, zoals de FSB, onder coördinatie van de regering en het Ministerie van Defensie. Opmerkelijk is dat deze controlefunctie niet alleen van toepassing is op de Russische staten, maar ook op “bevriende staten”. Dit aspect doet vermoeden dat men zo de greep op satellietstaten wil behouden.

Het tweede aspect is het specifiek behartigen van politieke en economische belangen van de Russische Federatie. Hieronder verstaat men het beschermen van Russische staatsburgers, hun bezittingen, hun economische handelingen, maar tevens ook het beschermen van Russische organisaties en hun bezittingen. Specifiek legt men de nadruk op het feit dat het Russisch leger gemachtigd is, mits toestemming van de president, acties en operaties uit te voeren in zones dat politiek of economisch belangrijk zijn voor de Russische Federatie. Dit geeft het leger in de realiteit een “carte blanche” om operaties in zones zoals de Noord-Kaukasus uit te voeren zonder daarvoor rekenschap te moeten geven.

Het derde deel van de missiestatement is het uitvoeren van militaire acties in vreedstijd. Ook het beschermen van bevriende staten en hun onderdanen hoort erbij, rekening houdende met internationale verdragen en verdragen met het land in kwestie. De strijd tegen terrorisme, extremisme en separatisme wordt eveneens in dit luik ondergebracht, en dus ook de missie terroristische handelingen te voorzien en te voorkomen. Het uitroepen en uitvoeren van noodtoestand in deelrepublieken en provincies behoort eveneens tot de verantwoordelijkheden van het leger, mits toestemming van de federale regering. Tot slot moet het Russisch leger in vreedstijd Russische wateren, grenzen en luchtruim beschermen tegen bedreigingen van buitenaf.

²⁷ Officiële site van het Ministerie van Defensie van de Russische Federatie: <http://www.mil.ru/>

²⁸ Bekrachtigd door het presidentieel besluit van 16 augustus 2004 N 1082

Het is de plicht van het leger het land te beschermen in oorlogstijd en acties te ondernemen om de bedreiging te bestrijden. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen een gewapend conflict en oorlog. “Politieke incidenten” op grond van religieuze, territoriale, etnische, nationalistische, ... aspecten waarbij het leger op het grondgebied van de Russische Federatie operaties uitvoert (of op de grenzen ervan) worden niet gezien als oorlogshandelingen.

De Federale Wet van de Russische federatie van 25 juli 1998 No 130 F3 over Strijd tegen Terrorisme maakt het ministerie van Defensie, en dus de krijgsmacht, rechtstreeks bevoegd voor de strijd tegen terrorisme, fundamentalisme en separatisme. Het Ministerie van Defensie is tevens bevoegd voor de algemene coördinatie van de activiteiten in het kader van de strijd tegen terrorisme. De belangrijkste taken die het ministerie opgelegd krijgt door de bovenstaande wet zijn:

- Beschermen van massavernietigingswapens en uit handen houden van de bijhorende technologie.
- Bescherming van de organen die deel uitmaken van de Ministerie van Defensie (dus defensieorganen in het algemeen, fabrieken, militaire terreinen, etc.)
- Bescherming van (burger-) koopvaardijvloot en luchtvloot en de bijhorende luchtruim en wateren.
- Voeren van antiterreuroperaties

4. Het conflict

Zoals reeds vermeld in vorige hoofdstukken, bestaat de Noord-Kaukasus uit een waaier van volkeren, culturen, talen, religies, tradities en etnische groepen. Met uitzondering van enkele korte periodes in de geschiedenis, heeft deze regio nooit echte vrede gekend. Vandaag de dag is dit dan ook niet anders. Alle conflicten, tegenstellingen en eeuwenoude wraakgevoelens komen heden in de meest gecompliceerde vorm naar boven. Om de draad niet te verliezen in een onontwarbare knoop van verscheidene conflicten in de Noord-Kaukasus zullen we ons beperken tot de grotere conflicten, met als hoofdconflict de situatie in Tsjetsjenië.

4.1 Situatieschets

Vandaag zijn de autonome republieken van de Noord-Kaukasus de slechtst presterende, armste en onveiligste van de hele Russische Federatie. Na twee oorlogen in Tsjetsjenië op 15 jaar tijd is elke vorm van economische activiteit tot een dieptepunt gezakt. Dit brengt de bevolking in een neerwaartse spiraal van ontmoediging, ontgoocheling, defaitisme en cynisme.

De wet bepaalt dat elke provincie of deelrepubliek wordt geleid door respectievelijk een gouverneur of een president. Die gouverneur of president wordt rechtstreeks aangeduid door de President van de Russische federatie. De situatie voorgeschreven door de wet verschilt natuurlijk heel erg van de realiteit.

Tot voor kort bestond in Tsjetsjenië geen enkele vorm van civiele veiligheidsdiensten die overeenstemmen met de grondwet. Vandaag bevindt de regio zich in een overgangsfase. Het is eveneens nog zeer onduidelijk hoe de veiligheidsdiensten in de toekomst gedefinieerd en ingedeeld zullen worden, gezien vandaag het debat meer dan ooit actueel is.

4.2 Het verleden

4.2.1 De afscheiding: 1991 - 1994

Tijdens de Sovjettijdperk steunde de economie grotendeels op militair-industriële complexen. Bij het wegvallen van het communistisch systeem verdween ook een groot deel van die militair-industriële complexen, met grote werkloosheid tot gevolg. Ook andere industrieën, alle eigendom van de staat en geëxploiteerd door de staat, verkeerden in moeilijkheden. De ineenstorting van de economie had tot gevolg dat het reëel inkomen bijna dagelijks daalde en dit leidde tot de algemene verarming van brede bevolkingslagen²⁹.

²⁹ Bas van der Plas; Kavkaz: Bebloede schoonheid aan de Russische zuidgrens; Berichten uit de voormalige Sovjetunie deel 3; 2002 Uitgeverij: Papieren Tijger; p.40-42

Toch is het verkeerd te suggereren dat de economische situatie het nationalisme en het separatisme teweegbracht. Een korte geschiedenisles doet ons inzien dat de volkeren van de Noord-Kaukasus, en zeker de bergvolkeren die altijd al geïsoleerd hun eigen leven geleid hebben, nooit deel wilden uitmaken van Rusland, en later van de Sovjet-Unie. Het bewijs wordt geleverd door bijna 3 eeuwen onafgebroken oorlogen, slachtingen en bloedvergieten.

Bij het uiteenvallen van de Sovjet-Unie in 1991³⁰ zagen die volkeren, bijvoorbeeld Tsjetsjenen, maar ook veel andere etnische groepen, hun kans om net zoals hun burens in de Zuid-Kaukasus, hun onafhankelijkheid uit te roepen. Tsjetsjenië deed dit onderleiding van generaal Jokhar Doedajev³¹. Hij was een commandant van een onderafdeling van de Sovjet luchtmacht maar hij had ook Tsjetsjeense wortels. En toen de Sovjet-Unie uit elkaar viel, keerde Doedajev terug naar huis, waarbij hij gevolgd werd door een deel van zijn manschappen. Hij greep de macht in Tsjetsjenië en verklaarde zichzelf tot president³².

Ondertussen had Moskou haar eigen problemen. In 1991 heerste overal politieke chaos. Niemand wist hoe het verder moest zonder de Sovjetinstellingen, -organisaties, -organen, -structuren. In Moskou zelf was een worsteling aan de gang tussen politieke zwaargewichten. Deze politieke strijd eindigde in een miniburgeroorlog met als hoogtepunt de beschieting van de Doema, het Russisch parlement in 1993³³. Deze strijd wordt gezien als de machtsconsolidatie van Jeltsin. Ook elders hadden de Russen hun handen vol met conflicten en onrusthaarden: Zuid-Ossetië (een separatistische regio in het noorden van Georgië) eiste hereniging met hun broeders in Noord-Ossetië (gelegen in het Russische Noord-Kaukasus), Abchazië (in het noordwesten van Georgië) eiste haar onafhankelijkheid van Georgië, Nagorno-Karabach eiste afscheiding van Azerbeidjaan en hereniging met Armenië, enzovoort. Tsjetsjenië werd aan haar lot overgelaten want de Russische Federatie was te druk bezig met hun greep en invloed op de satellietstaten te beveiligen³⁴.

Door het wegvallen van het sterke gecentraliseerde Sovjetapparaat groeide de criminaliteit zienderogen. Gewapende bendes maakten de dienst uit in de Noord-Kaukasus, en de scheiding tussen die bendes en veiligheidsdiensten was niet meer duidelijk. Dit is nu nog altijd het geval in bergachtige gebieden van de Noord-Kaukasus³⁵. Doedajev was degene die de criminele clans verenigde, maar tegelijkertijd sterk afhankelijk van hen was. Dit maakte zijn positie wankel. Moskou had een plan om deze zwakte uit te buiten, namelijk het steunen van Doedajevs rivalen, teneinde de suprematie over Tsjetsjenië terug te krijgen. Anderzijds moest de criminaliteit een serieuze slag toegebracht worden³⁶. Ook om dit doel te bereiken moest men de persoon uitschakelen die de criminaliteit verenigde, namelijk president

³⁰ Pavel K. Baev, research professor in International Peace Research Institute, Oslo (PRIO); *The Russian Military Campaign in the North Caucasus: Is a Victory in Sight?*; The Jamestown Foundation 2006; p. 1

³¹ Brian Glyn Williams; *From "Secessionist Rebels" to "Al-Qaeda Shock Brigades": Assessing Russia's Efforts to Extend the Post-September 11th War on Terror to Chechnya*; *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 24:1 (2004); p. 18-19

³² Boris Jeltsin: *Rusland, mijn verhaal*; "Midnight Diaries"; 2000; p.56

³³ Boris Jeltsin: *Rusland, mijn verhaal*; "Midnight Diaries"; 2000; p.57-58

³⁴ Pavel K. Baev, research professor in International Peace Research Institute, Oslo (PRIO); *The Russian Military Campaign in the North Caucasus: Is a Victory in Sight?*; The Jamestown Foundation 2006; p. 1

³⁵ Pavel K. Baev, research professor in International Peace Research Institute, Oslo (PRIO); *The Russian Military Campaign in the North Caucasus: Is a Victory in Sight?*; The Jamestown Foundation 2006; p.

³⁶ Boris Jeltsin: *Rusland, mijn verhaal*; "Midnight Diaries"; 2000; p. 58

Doedajev. Het probleem was dat men niet wist welke veiligheidsorganisatie deze slag moest toebrengen.

De Noord-Kaukasus en dus ook Tsjetsjenië, was na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie, zoals Krzysztof Strachota³⁷ schrijft, een “black hole” geworden. Hiermee bedoelt hij dat de regio een bolwerk geworden was van georganiseerde misdaad, die zich specialiseerde in wapenhandel, ontvoeringen en aanslagen. In 1991 werden het Russisch leger en politie uit Tsjetsjenië teruggetrokken waardoor de georganiseerde misdaad een deel van het dagelijks leven werd, en voor velen hun vast “werk”. Het concept “black hole” maakt ons duidelijk hoe moeilijk te controleren gebieden (zowel door geografische aspecten als door afwezigheid van staatsstructuren en veiligheidsactoren) een uitvalsbasis kunnen worden voor terroristen en andere misdadigers. Tsjetsjenië was (en is) een uitvalsbasis voor verschillende islamitische groepen die in nauw contact stonden (en staan) met de Taliban en Al-Queda. Voorbeelden van extreme gevolgen van de zogenaamde “black holes” zijn de aanval van Shamil Basayev op Dagestan (1999) en de aanval van Movsar Barayev op het Noord – Oost theater (2002)³⁸.

4.2.2 De eerste Tsjetsjeense oorlog

In december 1994 marcheerde het Russisch leger Tsjetsjenië binnen. De officiële reden was natuurlijk het terugbrengen van rust en stabiliteit in de regio. Dit stond in contrast met de werkelijke reden: het beveiligen van de oliepijpleidingen die door Tsjetsjenië lopen. Daarbij kon de Russische Federatie het zich niet veroorloven dat Tsjetsjenië onafhankelijk zou worden. Dit zou betekenen dat andere deelrepublieken de onafhankelijkheid zouden eisen, wat zou leiden tot een volledige fragmentatie van de federatie.

De Russische strijdkrachten (ongeveer 50.000 manschappen), waarvan veel onervaren dienstplichtigen, bezetten Grozny, de hoofdstad van Tsjetsjenië, en het grootste deel van de lagergelegen gebieden. Dit haalde weinig uit. De Tsjetsjeense strijders streden een succesvolle guerrillaoorlog en werden gesteund door het overgrote deel van de plaatselijke bevolking. Opmerkelijk is dat ondanks de enorme vernietigingskracht en vernielzucht van het Russisch leger, de rebellen toch de “soft targets”³⁹ bleven aanvallen⁴⁰. De oorlog eindigde met het innemen van Grozny in augustus 1996 door de Tsjetsjeense strijders, hevige verliezen (meer dan 5000 soldaten⁴¹) aan Russische zijde en een vernederende staakt-het-vuren, waarin werd overeengekomen dat het formuleren van de status van Tsjetsjenië 5 jaar uitgesteld werd.

³⁷ Krzysztof Strachota; *Armed conflicts in the post-soviet region. Present situation. Prospects for settlement. Consequences; CES studies;*

³⁸ Krzysztof Strachota; *Armed conflicts in the post-soviet region. Present situation. Prospects for settlement. Consequences; CES studies;* p. 47 – 49

Deze cases zullen later aan bod komen in het praktijkluik van deze thesis.

³⁹ Met “soft targets” bedoelt men civiele doelwitten

⁴⁰ Pavel K. Baev, research professor in International Peace Research Institute, Oslo (PRIO); *The Russian Military Campaign in the North Caucasus: Is a Victory in Sight?*; The Jamestown Foundation 2006; p. 2

⁴¹ Brian Glyn Williams; *From “Secessionist Rebels” to “Al-Qaeda Shock Brigades”:* Assessing Russia’s Efforts to Extend the Post-September 11th War on Terror to Chechnya; *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 24:1 (2004); p. 21

Krzysztof Strachota suggereert in zijn artikel dat het beëindigen van de oorlog beslist werd onder druk van de olielobby, die de pijpleiding wou veiligstellen⁴².

De vrede had tot gevolg dat de Russische strijdkrachten en veiligheidsdiensten nagenoeg volledig werden teruggetrokken uit Tsjetsjenië. Tsjetsjenië werd volledig overgeleverd aan de lokale veiligheidsdiensten, wat wil zeggen, lokale clans, gewapende bendes en krijgsheren. In de drie hierop volgende jaren was Tsjetsjenië de facto onafhankelijk.

4.2.3 De tweede Tsjetsjeense oorlog

Na een reeks zware aanslagen, waaronder ook in Moskou, en een invasie van Shamil Basayev in buurland Dagestan, in augustus 1999, verklaarde de toenmalige 1ste minister Vladimir Putin de oorlog aan de Tsjetsjeense rebellen. De oorlog en de manier waarop ze gevoerd werd, was een onderdeel van de nieuwe politiek van de toekomstige president Putin.

Het Russisch leger was de belangrijkste speler in de 1ste fase, m.a.w. militaire fase. In enkele maanden tijd werd Tsjetsjenië platgelopen door het leger, werd Grozny⁴³ weggeveegd en werden belangrijkste rebellenleiders uitgeschakeld of gevangen genomen. Voor het leger en de legerleiding was de tweede oorlog een veroveringsoorlog en een vergeldingsoorlog.

Volgens Strachota⁴⁴ was het leger één van de struikelblokken om Tsjetsjenië in de Russische federatie te integreren. Na de verplettering van grote rebellengroeperingen in 1999 en 2000 werd Tsjetsjenië een gesloten militaire zone. Het leger bleef de belangrijkste taken uitvoeren, zoals het alledaagse veiligheidsbeleid uitvoeren, criminele activiteiten opsporen en tegenhouden, enzovoort. Kortom, het leger verrichte niet alleen militaire taken, maar ook civiele. Voor het leger werd dit de perfecte situatie om onbeperkt smeergeld te ontvangen van de bevolking, geld te verdienen aan illegale praktijken, mensenhandel, uitbuiten van burgers, enzovoort.

In 2002 kondigde het Kremlin het einde van de militaire fase aan en dus het einde van de heerschappij van het Russisch leger in Tsjetsjenië. Voor 2002 kan er dus heel weinig sprake zijn van grensvervaging tussen de verschillende veiligheidsactoren omdat alleen het Russisch leger actief was in het gebied. Het was een oorlogszone waarin de noodtoestand jaren gold. Pas sinds 2002 kan men stellen dat verschillende actoren betreffende de veiligheid, actief zijn in Tsjetsjenië.

⁴² Krzysztof Strachota; Armed conflicts in the post-soviet region. Present situation. Prospects for settlement. Consequences; CES studies; p. 71

⁴³ Neil J. Melvin; Building Stability in the North Caucasus: Ways Forward for Russia and the European Union; SIPRI Policy Paper No. 16; Stockholm International Peace Research Institute; May 2007; p. 28

⁴⁴ Krzysztof Strachota; Armed conflicts in the post-soviet region. Present situation. Prospects for settlement. Consequences; CES studies; p. 72-74

4.3 Strategie van vandaag: “Chechenization”

Maciej Falkowski schrijft in zijn werk dat het leger één van de grote struikelblokken vormde om re-integratie van deelrepublieken zoals Tsjetsjenië in de Russische Federatie te bewerkstelligen. Doelen van diverse veiligheidsactoren (die allen onder de noemer van het leger vallen) staan te vaak in conflict met elkaar en met de doelen van de regering om de re-integratie mogelijk te maken⁴⁵. In de periode 2000-2002 waren de illegale verkoop van olie, mensenhandel, wapenhandel, en afpersen van de lokale bevolking de dagdagelijkse taken van het leger. Zoals hierboven gezegd begon in 2002 de geleidelijke terugtrekking van het Russisch leger uit Tsjetsjenië. De herinvoering van de veiligheidsactoren werd vanaf dit moment mogelijk gemaakt.

In 2002 begon het Kremlin met hun nieuwe politiek: de “Chechenization”. In de wetenschappelijke literatuur omvat deze term de politiek van de huidige regering, die streeft naar de geleidelijke overheveling van macht en bevoegdheden aan Tsjetsjeense structuren en organisaties, behoudens deze structuren pro-Russisch zijn (o.a. Kremlin-gezinde regering). Onderdeel daarvan is dat de ordehandhaving opnieuw gebeurt door plaatselijke, civiele veiligheidsdiensten. In de realiteit betekent dit dat Moskou het Tsjetsjeens-Russisch conflict probeert om te buigen in een Tsjetsjeense burgeroorlog⁴⁶.

In het volgende hoofdstuk zullen we kort onderzoeken hoe dit in de realiteit in zijn werk gaat en welk aandeel elk van de vooropgestelde veiligheidsstructuren daarin heeft.

⁴⁵ Maciej Falkowski; North Caucasus: the Russian Gordian knot. The key problems and conflicts in the region and the effect thereof on the future of Russia; CES Studies; p. 44

⁴⁶ Maciej Falkowski; North Caucasus: the Russian Gordian knot. The key problems and conflicts in the region and the effect thereof on the future of Russia; CES Studies; p. 44-46

5. Discrepantie tussen wettelijke en werkelijke machtsverhoudingen

5.1 Herstructurering van machtsverhoudingen

Sinds 2002 vindt een geleidelijke terugtrekking van het leger plaats uit het deelrepubliek Tsjetsjenië. Machtscentralisatie, centralisatie van administratie, centralisatie van overheidsstructuren, hervorming van overheidsstructuren door centralisatie van macht, ... kortom versterking van “power vertical”⁴⁷, is de huidige politiek van de Russische regering. Deze strategie biedt een interessante kijk op de veiligheidsorganen van de federatie en het omgaan met de bijhorende grensvervaging tussen diezelfde veiligheidsorganen.

Praktisch gezien ziet de machtsverhouding als volgt uit. Op basis van de militaire zones werd de Russische federatie ingedeeld in 7 districten, waarvan één “Zuidelijk District”, m.a.w. de Noord-Kaukasus. In elk district werd een hoofdstad aangewezen. Door de kleinere deelrepublieken en provincies te laten samensmelten tot grote administratieve districten wil Moskou haar greep op de rest van de federatie versterken. Moskou bepaalt voor een stuk het beleid van elke hoofdstad, die op zijn beurt het beleid voor het district uitstippelt. Ook het beleid van plaatselijke veiligheidsdiensten wordt mede door het Kremlin uitgestippeld. Maar een direct gevolg daarvan is dat veel etnische groepen in hetzelfde district ingedeeld worden. De hoofdstad van het “Zuidelijk District” is Rostov, een etnisch Russische stad. Er is dan ook veel verzet bij de lokale bevolking, die juist jaren strijdt om hun eigen staat te kunnen besturen en in de plaats worden ze nu bestuurd door de zoveelste Russische administratie⁴⁸. Deze “hervorming”, of beter “hertekening” van de regio kwam in een stroomversnelling na het gijzelingsdrama van de school in Beslan (2004)⁴⁹, Noord-Ossetië. In haar artikel stelt Marleen Easton terecht de vraag, die ook hier kan gesteld worden, ik citeer: ”Is het gevaar reëel dat de complexiteit van terrorisme als maatschappelijk fenomeen ‘gebruikt’ wordt om democratische spelregels binnen het veiligheidswerk terug te schroeven?”

De Russische regering gebruikt de Beslan-gebeurtenissen dus als voorwendsel om deze hervormingen door te voeren. De ware reden achter deze hervormingen kan echter dieper gezocht worden. Neil J. Melvin⁵⁰ oppert in zijn werk dat de ware reden van de hervormingen (= centralisatie van het bestuur van alle regio’s, vooral naar veiligheidsdiensten en overheidsadministratie toe) is het uitoefenen van meer macht en controle vanuit Moskou. Dit gebeurt in de praktijk bijvoorbeeld door de leiders van die nieuwe republieken rechtstreeks te laten benoemen door de Doema en de president, en ze niet te laten verkiezen door het volk. De wetgeving van de deelrepublieken in verband met veiligheidsdiensten (maar ook andere soorten wetgeving) moet eveneens overeenstemmen met de federale wetgeving.

⁴⁷ Neil J. Melvin; Building Stability in the North Caucasus: Ways Forward for Russia and the European Union; SIPRI Policy Paper No. 16; Stockholm International Peace Research Institute; May 2007; p.24

⁴⁸ H.J. de Blij, P.O. Muller, John Wiley & Sons Inc.; Russia’s Changing Political Geography;

⁴⁹ Neil J. Melvin; Building Stability in the North Caucasus: Ways Forward for Russia and the European Union; SIPRI Policy Paper No. 16; Stockholm International Peace Research Institute; May 2007; p. 26-27

⁵⁰ Neil J. Melvin; Building Stability in the North Caucasus: Ways Forward for Russia and the European Union; SIPRI Policy Paper No. 16; Stockholm International Peace Research Institute; May 2007; p. 26-27

Zo wordt de regionale elite de macht ontnomen, door te voorkomen dat ze de veiligheidsdiensten blijven besturen in plaats van Moskou. Dankzij de benoeming van Dmitry Kozak in 2004 als “de speciale presidentiële afgezant in het Zuidelijk District met uitgebreide bevoegdheden” door Putin, kwamen heel wat sociaal-politieke problemen aan het licht die niet konden opgelost worden met manu militari⁵¹. Putin werd uiteindelijk overtuigd en er volgden een reeks ontslagen van topambtenaren en plaatselijke machthebbers. De president van Dagestan, Magamedov, werd in 2006 uit zijn functie ontzet en het Kremlin benoemde een nieuwe opvolger, Makhu Aliev, om de clanpolitiek een halt toe te roepen en de middelen rechtvaardiger te verspreiden. Ook de Minister van Binnenlandse Zaken van Kabardino-Balkarië, Khasim Shogenov, en de ultracorrupte procureur-generaal van Dagestan Imam Yaraliev, werden uit hun ambt gezet.

Één van de grootste obstakels van de regering is dat de hervormingen niet met hetzelfde tempo plaatsvinden in de realiteit als op papier. Daardoor ontstaat een discrepantie tussen de wet en de werkelijkheid. Deze stelling geldt evengoed voor de veiligheidsstructuren.

⁵¹ Pavel K. Baev, research professor in International Peace Research Institute, Oslo (PRIO); *The Russian Military Campaign in the North Caucasus: Is a Victory in Sight?*; The Jamestown Foundation 2006; p. 5

5.2 Grensvervaging: deel van de strategie?

5.2.1 Chechenization

Welke vorm kreeg “power vertical” in de werkelijkheid? Hoe verliep het proces van “Chechenization”?

Op 8 juni 2000 werd Akhmad Kadyrov, een Tsjetsjeen die de leider was van Russisch gezinde Tsjetsjeense strijders, interim-hoofd van de Tsjetsjeense regering, benoemd door de Russische regering. Zijn persoonlijk leger, de “Kadyrovtsy”, werd met de steun van Moskou de plaatselijke veiligheidsorganisatie. Het geweld tussen het Russische leger en de rebellen bleef hoog oplopen, met als hoogtepunten de gijzelingsdrama’s in het Moskouse theater in 2002 en in de school van Beslan in 2004. Wanneer de Russische regering een nieuwe Tsjetsjeense grondwet voorstelde aan de Tsjetsjeense bevolking, werd die, tot ieders verrassing (althans in de westerse wereld) goedgekeurd door het volk. De nieuwe grondwet geeft Tsjetsjenië grote mate van autonomie verleend binnen de Russische Federatie, maar tegelijkertijd bindt de grondwet de republiek heel duidelijk en heel strak aan de Russische Federatie⁵². Het neemt niet weg dat het resultaat waarschijnlijk beïnvloed werd door het schrikbewind dat de “Kadyrovtsy” voerden, in samenwerking met de FSB en de SPECNAZ⁵³.

In het begin van het nieuwe millennium had de Russische Federatie beperkte middelen die ze konden investeren in het versterken van politiek en administratief beleid en de daarbij horende organisaties en structuren. Plaatselijke machtshebbers, zoals Kadyrov, en hun legers werden (en worden nog altijd) gezien door Moskou als een vorm van garantie voor de stabiliteit van de deelrepublieken⁵⁴. Geleidelijk aan zijn de subsidies voor heropbouw en andere sociale projecten gegroeid en heeft men ervoor gekozen de plaatselijke machthebbers te ontdoen van hun titels, macht en positie, zoals Ruslan Aushev⁵⁵, en te vervangen door eigen mensen.

⁵² Neil J. Melvin; Building Stability in the North Caucasus: Ways Forward for Russia and the European Union; SIPRI Policy Paper No. 16; Stockholm International Peace Research Institute; May 2007; p. 28

⁵³ Het Russische equivalent voor speciale eenheden, zoals de SAS in VK

⁵⁴ Pavel K. Baev, research professor in International Peace Research Institute, Oslo (PRIO); The Russian Military Campaign in the North Caucasus: Is a Victory in Sight?; The Jamestown Foundation 2006; p. 2

⁵⁵ President van Ingusjetië, ontzet uit zijn functie in 2001 en vervangen door Murat Zyazikov waarop Moskou meer greep heeft.

5.2.2 Veiligheidsstructuren

5.2.2.1 Het leger

Russische troepen worden geleidelijk teruggetrokken, waarbij ze enkel nog de belangrijkste checkpoints en autosnelwegen controleerden⁵⁶. Het grootste deel van de veiligheidsvraagstukken en taken van het leger werd dus overgelaten aan de gewapende “eenheden” van Kadyrov. Zijn irreguliere troepen werden opgenomen in de Russische veiligheidsorganisaties.

Eenheid “Sever” en “Ug” (Noord en Zuid), staan onder bevel van Kadyrov en staan officieel onder het bevel van het Ministerie van Binnenlandse Zaken. De andere twee eenheden onder leiding van Yamadaev⁵⁷, “Vostok” en “Zapad” (Oost en West), zijn onderverdeeld bij de speciale eenheden van het leger en staan onder bevel van Ministerie van Defensie. Deze twee eenheden, staan meer bepaald onder bevel van de GRU, een afdeling van SPECNAZ, dat belast is met spionage. In de praktijk echter, hebben de beide ministeries maar weinig controle over deze troepen⁵⁸. Alle bataljons bestaan hoofdzakelijk uit Tsjetsjenen.

Een direct gevolg van het feit dat de vier bataljons bestuurd worden door twee verschillende clans (beide Russisch gezind), namelijk Ramzan Kadyrov en de gebroeders Yamadaev, is dat de Russische regering een machtsstrijd gecreëerd heeft tussen de twee clans. Het is duidelijk dat de strijd nu niet meer gaat tussen Tsjetsjenen en Russen maar gewoon tussen Tsjetsjenen onderling. Onderstaande feiten illustreren deze conclusie.

Op 14 april 2008 berichtte de Russische media dat strijdkrachten van Yamadaev, bataljon Vostok, en een eenheid van Kadyrov in een schermutseling verzeild zijn geraakt met elkaar in het Tsjetsjeense stadje Gudermes, nadat de colonne van bataljon Vostok geen voorgang wou verlenen aan Kadyrov en zijn lijfwachten. Daarop begon een schietpartij tussen de beide strijdkrachten. In zijn artikel “Who protects the Yamadaev brothers”⁵⁹ schrijft Andrei Smirnov dat in de daarop volgende dagen een politieke storm door het land ging, waarin de twee clans elkaar beschuldigden van overtredingen tegen de rechten van de mens. Op 17 april 2008 verscheen in de Kommersant een artikel⁶⁰ over de gebroeders Yamadaev. Daarin werd uiteengezet dat de jongste broer, Badrudin, veroordeeld werd in mei 2003 voor een poging tot moord maar kort na zijn proces weer in vrijheid gesteld. De oudere broer, Sulim, heeft zich schuldig gemaakt aan een overval op “Samson-K meat-processing plant” in St.Petersburg

⁵⁶ Олег ПЕТРОВСКИЙ; Что творится в горной Чечне; 22 февраля 2008; Oleg Petrovski; “Wat is er aan de hand in het bergachtige Tsjetsjenië”; verschenen op 22 februari 2008 in de krant “Utro” (Morgen)

⁵⁷ Rebellenleider die amnestie werd verleend door de Russische federatie en nu voor de Russen operaties uitvoert, beschreven in artikel: Moskva vidët GRU (Glavnoe Razvedivatelnoe Upravlenie protiv Kadyrova; (Moskou bestuurt “Dienst Voor Spionage” tegen Kadyrov); verschenen in 15 april 2008 op www.chechen.org, de officiële site van de Tsjetsjeense regering

⁵⁸ Indeling van verschillende eenheden wordt beschreven in het artikel: Moskva vidët GRU (Glavnoe Razvedivatelnoe Upravlenie) protiv Kadirova; (Moskou bestuurt “Dienst Voor Spionage” tegen Kadyrov); 15 april 2008

⁵⁹ Andrei Smirnov; Who in Moscow Protects the Yamadaev Brothers?; Chechnya Weekly; Volume 9, Issue 16 (April 24, 2008)

⁶⁰ Musa Muradov, Nikolai Sergejev; “Held ontmaskert held”; Krant Kommersant, № 65(3882) 17.04.2008

waarbij de directeur ernstig verwond werd. Het Tsjetsjeens parlement eiste daarop de ontbinding van het bataljon of de vervanging van hun leidinggevenden, wat zeker in het voordeel van Ramzan Kadyrov zou spelen. Na de vervanging van de commandant van bataljon “Zuid” door Isa Surguyev⁶¹, die trouw is aan Kadyrov, wil Kadyrov nu ook bataljon “Oost” van Sulim Yamadaev verwerven of laten ontbinden. Het uiteindelijke doel van Kadyrov is het verwerven van controle over alle vier bataljons die actief zijn in Tsjetsjenië.

5.2.2.2 De Militsia

Tsjetsjenië heeft haar eigen Ministerie van Binnenlandse Zaken, dat ondergeschikt is aan het Ministerie van Binnenlandse Zaken van de Russische Federatie. Momenteel is Ruslan Alhanov de Minister van Binnenlandse Zaken van Tsjetsjenië, en dus hoofd van de Tsjetsjeense Militsia.

De Militsia is terug actief in Tsjetsjenië, grotendeels samengesteld door etnische Tsjetsjenen. In het zuidelijke gedeelte van Tsjetsjenië, met andere woorden de bergstreken waar de bevolking ervoor gekend is extremistisch en onbuigzaam te zijn, worden de plaatselijke afdelingen van de Militsia bijgestaan door “tijdelijke” afdelingen, de VOVD⁶². Dit zijn afdelingen die samengesteld worden van Militsia-mensen uit alle hoeken van de federatie.⁶³ Zoals eerder gezegd patrouilleren deze eenheden niet, maar voeren speciale missies uit en bemannen belangrijke checkpoints. Oleg Petrovski schrijft in zijn artikel⁶⁴ hoe een kolonel van het leger vertelt over de plaatselijke commandant van de Militsia, Hizir Zaipullaev: “Er zijn verschillende soorten Tsjetsjenen, sommige hebben geleden door de handen van de Russen, de andere hebben geleden door de handen van hun landgenoten. Daarvan hangt dan ook af aan welke zijde ze trouw zijn, regering of rebellen. In geval van Hizir, die zijn gezin is kwijt geraakt door het geweld van de rebellen kunnen we gerust zeggen dat die nooit aan hun kant zal staan.”

De VOVD bestaat meestal uit eenheden OMON-mensen⁶⁵. Dit zijn speciale interventieteams van de Russische Militsia, en zijn bijgevolg ondergeschikt aan het Ministerie van Binnenlandse Zaken, die ze catalogeert als “Interne Troepen”.

⁶¹ Sergey Mashkin, Olga Allenova; “Ramzan Kadyrov opent het oostelijk front”; Krant Kommersant, № 64(3881), 16.04.2008

⁶² Russische afkorting voor “Vremenni Otdel Vnutrinix Del”, wat “Tijdelijke Afdeling Binnenlandse Zaken” betekent

⁶³ Олег ПЕТРОВСКИЙ; Что творится в горной Чечне; 22 февраля 2008; Oleg Petrovski; “Wat is er aan de hand in het bergachtige Tsjetsjenië”; verschenen op 22 februari 2008 in de krant “Utro” (Morgen)

⁶⁴ Олег ПЕТРОВСКИЙ; Что творится в горной Чечне; 22 февраля 2008; Oleg Petrovski; “Wat is er aan de hand in het bergachtige Tsjetsjenië”; verschenen op 22 februari 2008 in de krant “Utro” (Morgen)

⁶⁵ Otryad Militsii Osobogo Naznacheniya, “Eenheid van Militsia met Speciale Benoeming”, speciale interventieteams van de Russische Ministerie van Binnenlandse Zaken.

5.2.2.3 De FSB

De antiterreur operaties worden uitgevoerd door zowel het leger, de FSB, als de plaatselijke Militsia en hun speciale interventieteams. Er zijn alleen sterke twijfels of dit wel op een gecoördineerde manier gebeurt. Deze twijfels worden gevoed door veel praktijkgevallen, zoals de bevrijding van het Moskouse theater (2002) dat werd ingenomen door Tsjetsjeense rebellen. De geheime dienst gebruikte gas om de terroristen uit te schakelen. De Militsia en andere civiele diensten wisten echter niet welk gas gebruikt werd door de FSB, waardoor men geen tegengif kon toedienen aan gijzelaars die ook het slachtoffer werden van het gas⁶⁶.

Officieel worden de antiterreuroperaties in het “Zuidelijk District” gecoördineerd door de Groep voor Operationeel Bestuur⁶⁷. Deze coördinatiecenters werden in elk regio van het “Zuidelijk District” opgericht ter bevordering en versterking van de sturing en coördinatie van de verschillende veiligheidsdiensten. Elk coördinatiecenter wordt bemand door vertegenwoordigers van elk van de veiligheidsactoren, zoals de FSB, het leger, afgevaardigden van het Ministerie van Binnenlandse zaken en Militsia, enzovoort. Maar volgens Pavel K. Baev is het de FSB die in de realiteit de touwtjes in handen heeft. Aangezien de FSB alleen rapporteert aan de President van de Russische Federatie, wordt het Ministerie van Binnenlandse Zaken buiten spel gezet. Veel kritische stemmen in de maatschappij suggereren dat de FSB de situatie in de Noord-Kaukasus kunstmatig gespannen houdt om niet te hoeven in te boeten aan macht en aanzien ten opzichte van het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Toen de aanval op 13 oktober 2005 op Nalchik werd ingezet, kon de GrOU meer dan 3.500 manschappen bijeenbrengen in minder dan twee uur tijd, waardoor de meeste rebellen simpelweg afgeslacht werden. Het gebruik van buitensporig geweld in de antiterreur operaties heeft het parlement ertoe gebracht “de wet gebruik van geweld door veiligheidsorganisaties” te herzien.⁶⁸ Het gebruik van geweld werd vroeger, althans officieel door de wet, beperkt. Door deze wijziging van de wet mag de FSB “alle nodige middelen” inzetten om terrorisme te bestrijden. Met deze kennis is het duidelijk hoe het mogelijk is dat de FSB tanks en gevechtshelikopters kan inzetten bij antiterreur operaties⁶⁹.

Elke veiligheidsorganisatie heeft ook haar “speciale interventieteams”. Deze speciale eenheden zijn paramilitairen die de zwaarste trainingen ondergaan alvorens te mogen toetreden tot de eenheid. Zowel de FSB als de Ministerie van Binnenlandse Zaken beschikken over een reeks teams zoals SPECNAZ, OMON, OZNAZ, enzovoort. Het zijn sterk

⁶⁶ Judith Miller en William J. Broad: U.S. Suspects Opiate in Gas Used in Theater; New York Times, 29/10/2002
The Moscow Theater Hostage Crisis: Incapacitants and Chemical Warfare; <http://cns.miis.edu/pubs/week/02110b.htm>, The James Martin Center for Nonproliferation Studies

⁶⁷ Gruppya Operativnogo Upravleniya, Groep van Operationeel Bestuur, overkoepelend orgaan voor antiterreur acties van de FSB, Militsia & bataljons van het leger (Ug & Sever).

Pavel K. Baev, research professor in International Peace Research Institute, Oslo (PRIO); The Russian Military Campaign in the North Caucasus: Is a Victory in Sight?; The Jamestown Foundation 2006; p. 4

⁶⁸ Maart 2005, alle beperkingen van gebruik van geweld worden uit de “Law of Defense” gehaald.

⁶⁹ Pavel K. Baev, research professor in International Peace Research Institute, Oslo (PRIO); The Russian Military Campaign in the North Caucasus: Is a Victory in Sight?; The Jamestown Foundation 2006; p. 4
Aleksandr Goltz; Tank wipes clean all footprints, Ezhenedelny Zhurnal (Weekelijks Tijdschrift), 17 januari 2005

gemilitariseerde eenheden, bedoeld te interveniëren bij zware criminaliteit, rellen en terroristische aanvallen, maar blijven niettemin een civiele dienst. Toch zien we een sterke vervaging met het leger. Deze eenheden worden zwaar bewapend, net zoals lichte infanterie in het Russisch leger, en hebben dus bijgevolg alle mogelijke lichte wapens tot beschikking, inclusief de beruchte AK-47. Deze eenheden worden ook ondersteund door lichte tanks en pantserwagens, en in veel gevallen wordt helikopterondersteuning gevraagd van het Russisch leger.⁷⁰ Ook deze eenheden worden feitelijk bestuurd door de FSB, hoewel ze officieel onder het bevel van Ministerie van Buitenlandse Zaken staan. In antiterreur operaties, bijvoorbeeld Beslan, namen troepen deel van het Ministerie van Binnenlandse zaken, maar het hoogste operationeel bevel lag bij de FSB.

Bryan Taylor schrijft in zijn werk⁷¹ over de zogenaamde “Siloviki”. Dit zijn mensen die uitgebreide macht en invloed hebben en tot de hoogste kringen van de Russische federatie behoren. Het opmerkelijke is dat de laatste tien jaar, de trend zich voordoet wat Taylor de “militarization of the Russian Elite” noemt. Het percentage van (ex)-militairen die nu een machtsbasis/positie hebben bij de Ministeries, en dus met andere woorden civiele posten bekleden, is in de voorbije 10 jaar verdubbeld.⁷² De voorbije 20 jaar is dat percentage zelfs verzevenvoudigd (5% in 1988, 35% in 2004). Deze trend van militarisatie is ook te zien in de middenklasse van de federatie. Het is een feit dat veel oude vrienden van Putin, allemaal collega’s uit het vroegere KGB of het leger, nu hoge posten bekleden, benoemd op aanbevelingen van de president, zoals het voormalig hoofd van de FSB Nikolai Patrushev.

De FSB heeft uitgebreide bevelsmogelijkheden. Leden van de FSB hebben dezelfde rangen als het leger. Ter illustratie: het hoofd van FSB heeft de rang “generaal van het leger”. In acht nemende dat sommige eenheden van de FSB onderverdeeld en / of vermengd zijn met het leger (zie 3.2.1 Structuur van FSB, p. 15) kunnen we concluderen dat de FSB een sterk gemilitariseerde, autonome organisatie is dat zeer nauw verbonden is met het leger.

⁷⁰ Axis Information and Analysis, Global Challenge Research ;OMON; 03/07/2006 <http://www.axisglobe.ru.com/article.asp?article=344>;

⁷¹ Bryan D. Taylor, Assistant Professor, Department of Political Science; Russia’s Power Ministries: Coercion and Commerce; Institute for National Security and Counterterrorism, Syracuse Institute; Oktober 2007 p. 15-24

⁷² Bryan D. Taylor, Assistant Professor, Department of Political Science; Russia’s Power Ministries: Coercion and Commerce; Institute for National Security and Counterterrorism, Syracuse Institute; Oktober 2007 p. 16

6. Conclusie

Grensvervaging tussen de veiligheidsactoren in Rusland, en vooral in het conflictgebied Tsjetsjenië is een zeer actueel onderwerp. Ben Bowling en Tim Newburn⁷³ beschrijven in hun artikel vier belangrijke factoren die ervoor zorgen dat er grensvervaging optreedt tussen de veiligheidsfactoren: “Transnationalization”, “Multilateralization”, “Securitization” en “Militarization”. Die factoren hebben ook invloed op de mate waarin de grensvervaging tussen veiligheidsstructuren optreedt. Alle vier factoren zijn terug te vinden in de huidige staat van de Russische veiligheidsstructuren.

“Transnationalisation”⁷⁴, is de eerste belangrijke factor. In de wetenschappelijke literatuur wordt deze term gebruikt om aan te duiden dat onze wereld steeds kleiner wordt, en dat criminaliteit, terrorisme en andere bedreigingen voor een soevereine staat grensoverschrijdend zijn geworden. Dit aspect vinden we zeker terug in de problematiek van Tsjetsjenië. Arabische huurlingen, zoals de mysterieuze Khattab, versterken de gelederen van de Tsjetsjeense rebellen. Ook financiële steun uit het buitenland van fundamentalistische moslimorganisaties steunt de opstand in Tsjetsjenië. Het ingewikkeld karakter van de regio Noord-Kaukasus, de aard van de conflicten in de regio en de nieuwe manier van oorlogsvoeren zorgt ervoor dat het veiligheidsvraagstuk extra sterk in de verf wordt gezet.

“Multilateralization”⁷⁵ duidt aan dat netwerken en relaties tussen de verschillende veiligheidsstructuren steeds ingewikkelder worden en steeds meer overlappen. Dit aspect heeft een zware invloed op het functioneren van Russische veiligheidsdiensten. Het overvloed aan verschillende organisaties en onderafdelingen maakt het bijna onmogelijk om effectief en efficiënt informatie uit te wisselen tussen de verschillende structuren. Er rijst dan ook steeds vaker en luider de vraag dat de Russische Federatie nood heeft aan een overkoepelend “superorgaan”, die instaat voor coördinatie en uitwisseling van informatie tussen de verschillende veiligheidsstructuren.

Na de aanvallen van 11 september 2001 kent men een algemene opgang van “the new security agenda”. Met de term “Securitization”⁷⁶ willen Bowling en Newburn de trend beschrijven dat de gewone Politie, naast haar traditionele taken zoals het oplossen van buurtcriminaliteit, zich steeds meer gaan bezighouden met nationale veiligheid. Daarbij hoort het verzamelen van informatie, analyse van die informatie, en het weren van transnationale terrorisme en georganiseerde misdaad. We hebben aangetoond dat in Tsjetsjenië deze trend zeer zeker aan de gang is. De Militsia wordt gezien als een deel van de interne troepen, die meehelpt om de terroristen en separatisten een halt toe te roepen. De uitgesproken rol die de speciale eenheden van de Militsia hebben (“OMON”) wat betreft het bestrijden van terrorisme, is zeker één van de talrijke voorbeelden die aantoont dat de trend van “securitization” in Rusland ver gevorderd is.

⁷³ Bowling en Tim Newburn: Policing and National Security; maart 2006

⁷⁴ Ben Bowling en Tim Newburn: Policing and National Security; maart 2006; p. 17-22

⁷⁵ Ben Bowling en Tim Newburn: Policing and National Security; maart 2006; p. 14-17

⁷⁶ Ben Bowling en Tim Newburn: Policing and National Security; maart 2006; p. 22-27

Tot slot, maar niet minder belangrijk, halen Bowling en Newburn “Militarization”⁷⁷ aan. Het spreekt voor zich, gezien de situatie in de Noord-Kaukasus, dat de civiele veiligheidsorganisaties zoals de Militsia de voorbije jaren een proces van “militarisatie” gekend hebben. De vraag die men stelt (niet alleen in de Russische Federatie maar in de hele wereld) is: *Is het onderscheid tussen interne en externe veiligheid nog relevant om in de toekomst een onderscheid te maken tussen politie en krijgsmacht?*⁷⁸

In deze theoretische literatuurstudie, waarbij zowel Russische bronnen als westerse bronnen werden aangewend, komt één aspect heel zeker naar voor: de Russische veiligheidsstructuren hebben nog een lange weg te gaan, willen ze de stabiliteit in de regio en in de Russische Federatie in het algemeen, blijven handhaven. Zonder de nodige hervormingen zal de Russische regering haar greep op Tsjetsjenië nooit herstellen. Tevens wil ik opmerken, dat de nodige hervormingen niet alleen gaan moeten plaatsvinden op het vlak van veiligheidsstructuren en de (her)definiëring van hun nieuwe rollen binnen de Russische Federatie en samenleving. Een draagvlak binnen de maatschappij creëren voor de nodige hervormingen is een voorwaarde om succesvol om te gaan met grensvervaging tussen de verschillende veiligheidsstructuren.

⁷⁷ Ben Bowling en Tim Newburn: Policing and National Security; maart 2006; p. 27-30

⁷⁸ Marleen Easton; De grensvervaging tussen politie en krijgsmacht... een “vergeet-me-nietje” voor de toekomst?; De orde van de dag, aflevering 33, maart 2006; p. 19

7. Bibliografie

7.1 Boeken en artikels uit wetenschappelijke tijdschriften en verzamelwerken

Baev, K. P., (2006), *The Russian Military Campaign in the North Caucasus: Is a Victory in Sight?*, The Jamestown Foundation

Bowling, B., en Newburn, T., (mart 2006), *Policing and National Security*

de Blij, H.J. en Muller P.O. en Wiley J. & Sons Inc, (May 2007), *Russia's Changing Political Geography*

Easton, M., (maart 2006), *De grensvervaging tussen politie en krijgsmacht... een "vergeet-me-nietje" voor de toekomst?*, De orde van de dag, aflevering 33

Falkowski, M., (May 2007), *North Caucasus: the Russian Gordian knot. The key problems and conflicts in the region and the effect thereof on the future of Russia*, CES Studies

Hoogeboom, B., (2005) *De private toekomst van inlichtingendiensten*, Netherlands Studies Intelligence Association

Jeltsin, B., (2000), *Rusland, mijn verhaal*, Midnight Diaries

Littell, J., (2006), *The security organs of the Russian Federation. A Brief History 1991-2004*, Psan Publishing House

Melvin, J. N., (May 2007), *Building Stability in the North Caucasus: Ways Forward for Russia and the European Union*, SIPRI Policy Paper Nr. 16, Stockholm International Peace Research Institute

Soeslova, E. S., *De moderne situatie in de noordelijke Kaukasus*

Strachota, K., (September 2004), *Armed conflicts in the post-soviet region. Present situation. Prospects for settlement. Consequences*, CES studies, Eurojournal.org

Taylor, D., B., (Oktober 2007), *Russia's Power Ministries: Coercion and Commerce*; *Institute for National Security and Counterterrorism*, Syracuse Institute

van der Plas, B., (2002), *Kavkaz: Bebloede schoonheid aan de Russische zuidgrens; Berichten uit de voormalige Sovjetunie deel 3*, Papieren Tijger

Williams, B. G., (2004), *From “Secessionist Rebels” to “Al-Qaeda Shock Brigades”*: Assessing Russia’s Efforts to Extend the Post-September 11th War on Terror to Chechnya, Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East

The Moscow Theater Hostage Crisis: Incapacitants and Chemical Warfare, The James Martin Center for Nonproliferation Studies, <http://cns.miis.edu/pubs/week/02110b.htm>

7.2 Tijdschriften en kranten

Axis Information and Analysis, Global Challenge Research, ”*Otriad Militsii Osobogo Naznachenia (OMON)*”, verschenen op 03 juli 2006 <http://www.axisglobe-ru.com/article.asp?article=344>;

Chechnya Weekly, Smirnov, A., (April 24, 2008), *Who in Moscow Protects the Yamadaev Brothers?*, , Volume 9, Issue 16

www.chechen.org, “*Moskou bestuurt ‘Dienst Voor Spionage tegen Kadyrov’*”, verschenen in 15 april 2008 op de officiële site van de Tsjetsjeense regering

Ezhenedelny Zhurnal, Goltz A., “*Tank wipes clean all footprints*”, verschenen op 17 januari 2005

Kommersant, Mashkin S., Allenova O., “*Ramzan Kadyrov opent het oostelijk front*”, verschenen op 16 april 2008, Nr. 64(3881)

Kommersant, Muradov M., Sergejev N., “*Held ontmaskert held*”, verschenen op 17 april 2008, Nr. 65(3882)

New York Times, Miller J., en Broad J.W., “*U.S. Suspects Opiate in Gas Used in Theater*”, verschenen op 29 oktober 2002

Utro, Petrovski O., “*Wat is er aan de hand in het bergachtige Tsjetsjenië*”, verschenen op 22 februari 2008

7.3 Andere gepubliceerde bronnen

Kosmos Grote Wereldatlas 1998

Russische Statistische Jaarboeken 1996 – 2000

Wolters’ Algemene Wereldatlas: Editie ’99 met basisstatistiekgegevens

7.4 Elektronische bronnen

ConsultantPlus, grootste online-operator op de Russische markt betreffende rechtsadvies en –bijstand; officiële site van ConsultantPlus, <http://www.consultant.ru/popular/militia/>

Officiële site van het Ministerie van Defensie van de Russische Federatie, <http://www.mil.ru/>

Officiële site van Ministerie van Binnenlandse Zaken van de Russische Federatie, <http://www.mvd.ru/>

Officiële site van de FSB van de Russische Federatie, <http://www.fsb.ru/>

Officiële site van de Tsjetsjeense Regering, www.chechen.org

Officiële site van de Informatieve agentschap van Tsjetsjenië, <http://www.chechnya.ru/>

Site van “Aireks”, database voor internationale onderzoeken en uitwisseling van informatie, www.irex.ru

Officiële site van het Ministerie van Noodtoestanden, <http://www.mchs.gov.ru/>

Officiële site van SBR, Dienst voor Interne Spionage, <http://svr.gov.ru/>

7.5 Geraadpleegde wetgeving

Wet van de Russische Federatie over de Militsia van 18.04.1991 N 1026-1

Wet uitgevaardigd door de President van de Russische Federatie op 11 augustus 2003, Nr. 960

Federale wet over Federale Veiligheidsdienst van 22 februari 1995

Presidentieel besluit van de Russische Federatie van 16 augustus 2004 Nr. 1082

Wet van Defensie van maart 2005

Departement handelswetenschappen en bestuurskunde

Masterproef

**Deel II: Casestudie
Grensvervaging tussen de Russische
veiligheidsstructuren in Tsjetsjenië**

Artur Sarkisian

1ste Master Handelswetenschappen

Hogeschool Gent

Promotor: Prof. Marleen Easton

Academiejaar 2007-2008

1. Inleiding

1.1 Onderzoeksvoorstel

In het eerste deel van de masterproef werd getracht een zicht te krijgen op de grensvervaging tussen de Russische veiligheidsorganisaties in Tsjetsjenië. De mate waarin zo'n grensvervaging voorkomt tussen de takenpakketten van verschillende veiligheidsorganen werd geanalyseerd aan de hand van een vergelijking tussen de bestaande wetgeving en reële gebeurtenissen.

In het tweede deel van de masterproef zal de mate van de grensvervaging bestudeerd worden door een aantal cases te behandelen. Doorheen de tijd zijn enkele belangrijke gebeurtenissen bepalend geweest voor de veiligheidsdiensten in de Russische Federatie, en vooral in Tsjetsjenië. Door middel van de cases dieper uit te spitten wordt het duidelijker hoe de veiligheidsstructuren in de realiteit functioneren, samenwerken, elkaar tegenwerken, enz. De bedoeling van deze casestudie is ook onderzoeken of de Russische regering op een consequente manier omgaat met grensvervaging tussen haar veiligheidsorganisaties. En zo ja, op welke manier is dit dan?

1.2 Keuze cases

De cases zijn nauwkeurig uitgekozen volgens een aantal criteria:

- Keuze naar veiligheidsorganisaties: het is belangrijk dat in de case één of meer veiligheidsorganisaties aan bod komen die besproken worden in deel I van de masterproef, zijnde de FSB, de Militsia of het leger.
- Aandacht in de media: de aandacht dat een bepaalde case in de media krijgt speelt ook een belangrijke rol. Het heeft een rechtstreeks gevolg op de graad van beschikbaarheid van bronnen in verband met de case.
- Tijdsfactor: graad van recentheid van de betreffende cases
- Factor Tsjetsjenië: de case moet verband houden met Tsjetsjenië of het conflict rond Tsjetsjenië.
- Belang van de case i.v.m. grensvervaging: de case moet de grensvervaging van veiligheidsstructuren aangaan.

2. Cases

2.1 Aanvallen van Basayev op Dagestan (augustus-september 1999)

2.1.1 De invasie

Op 7 augustus 1999 staken 200-500 zwaarbewapende mannen, onder leiding van Shamil Basayev en de mysterieuze Arabische huurling Khattab⁷⁹, de grens over van Tsjetsjenië naar Dagestan. Ze namen posities in drie dorpen in de bergstreken. Deze aanval wordt in zowel Russische als internationale literatuur gezien als het begin van de tweede Tsjetsjeense Oorlog. De aanval wordt tevens beschouwd als een poging van de Tsjetsjeense rebellen om de oorlog van Tsjetsjenië naar heel de Kaukasus uit te breiden.

De Tsjetsjeense rebellen hoopten een algehele opstand in Dagestan te veroorzaken en de plaatselijke bevolking te mobiliseren tegen de Russische regering. Op 10 augustus verklaarde de raad van Moslimleiders van de Kaukasus de onafhankelijkheid van Dagestan. Maar de reactie van de bevolking van Dagestan was verrassend. De plaatselijke Militia afdelingen wachtten niet op versterkingen van het leger en begonnen alvast met een mensenjacht op rebellen.

2.1.2 Het antwoord van de veiligheidsdiensten

De pas verkozen 1ste Minister van de Russische Federatie, Vladimir Putin, verklaarde kort na de invasie dat de rebellen binnen de twee weken zouden verjaagd worden uit Dagestan. Hoewel de Russische regering Basayev en zijn manschappen als een gewapende bende criminelen beschouwden en dus niet als terroristen of buitenlandse invasie, werd het leger ingezet. Dit staat in sterk contrast met de missie en visie van het leger⁸⁰, bepaald door de wet. De Russische luchtmacht en artillerie bestookten dagenlang de posities van de rebellen.⁸¹

Op 25 augustus verklaarde de Russische Ministerie van Defensie dat de rebellen terug naar Tsjetsjenië vluchtten. Het Russisch leger en de Dagestanse Militia richtten zich nu op bolwerken van separatisme en moslimfundamentalisme in Dagestan. Het dorp van Karamkhi, het centrum van islamfundamentalisme in Dagestan werd omsingeld door de Dagestanse Militia en federale manschappen. Op 4 september nam het Ministerie van Defensie het bevel inzake moslimrebellienbestrijding over van het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Luitenant-generaal Troshev werd opperbevelhebber van alle manschappen en strijdkrachten in Dagestan. Het Russische Ministerie van Binnenlandse Zaken werd dus totaal buiten spel gezet.

⁷⁹ Vergiftigd in 2002 door leden van de Russische veiligheidsdiensten, mogelijk de FSB

⁸⁰ Zie Deel I; 3.3 Het Russisch Leger

⁸¹ Dagestan Incursions – Augustus-September 1999;
www.globalsecurity.org/military/world/war/chechnya2-2.htm

Op 5 september 1999 werd een tweede invasie ingezet door de Tsjetsjeense rebellen. De rebellen, volgens sommige schattingen bedroeg hun aantal 2000 strijders, staken de grens tussen Tsjetsjenië naar Dagestan voor de tweede keer over. Dagenlang werd er zwaar gevochten in de Novolaksky district, waarbij het Russisch leger voor de tweede keer zware artillerie en luchtmacht bombardementen inzette op de stellingen van de rebellen. Tegen midden september trokken de rebellen zich terug naar Tsjetsjenië, maar een kleine zwaarbewapende groep wou niet wijken. Later zou blijken dat dit de strijdkrachten waren van Arbi Barayev, de oom van Movsar Barayev, de leider van de “Nord-Ost” gijzelingsdrama⁸².

2.1.3 Gevolgen

De invasie van Basayev was een voorwendsel voor de Russische Regering om de tweede Tsjetsjeense Oorlog te beginnen, met als doel het herverkrijgen van controle over de afgescheiden republiek. Voor Vladimir Putin was de tweede Tsjetsjeense Oorlog zijn persoonlijke lancering in de Russische politiek met als einddoel: het presidentschap van de Russische Federatie. Putin werd later door Litvinenko en andere dissidenten beschuldigd van het insceneren van de invasie van Basayev en de bomaanslagen in 1999 voor persoonlijke doeleinden en belangen⁸³. Tevens werd Putin door Litvinenko en andere ook beschuldigd van het misbruik van zijn contacten bij de FSB en de krijgsmacht voor die inscenering uit te voeren.

De invasie, en daarmee de tweede Tsjetsjeense Oorlog was tevens het startschot voor een reeks hervormingen binnen de veiligheidsdiensten. Deze hervormingen zijn in de eerste gedeelte van de masterproef besproken, zoals de “chechenization-politiek”, hervormingen met betrekking tot gebruik van geweld door de veiligheidsdiensten, hervormingen inzake structuur van de veiligheidsdiensten, enzovoort.

⁸² Zie Deel II; 2.3 Nord-Ost gijzeling, Moskous Theater (oktober 2002)

⁸³ Zie Deel II; 2.8 Case Alexander Litvinenko

Yuri Felshtinsky & Vladimir Pribylovsky: De onderneming, Rusland onder Poetin; Forum–Amsterdam , 2008; p. 158-159

2.2 Bomaanslagen (september 1999)

2.2.1 De aanslagen

Gelijktijdig met de invallen van Shamil Basayev en zijn manschappen vonden een aantal mysterieuze bomaanslagen plaats in verschillende steden van de Russische Federatie. De eerste aanslag vond plaats in Boejanksk (Dagestan), op 4 september 1999⁸⁴. Een autobom ontplofte naast een flatgebouw van een militair complex. Vierenzestig bewoners, militairen en hun familieleden, lieten daarbij het leven. Dezelfde dag werd een andere autobom gevonden in Boejanksk. De auto stond geparkeerd tussen twee flatgebouwen en een militair hospitaal. Waakzame burgers alarmeerden tijdig de veiligheidsdiensten, waardoor de tweede aanslag in Boejanksk die dag verijdeld kon worden.

Op 9 september vond een explosie plaats in een flatgebouw in Moskou. Tweeënnegentig mensen kwamen daarbij om⁸⁵. Op 13 september volgde een aanslag op een andere flatgebouw in Moskou. Ook hier kwamen meer dan honderd mensen om. Op 16 september ontplofte nog een bom in een flatgebouw in Volgodonsk. Tot slot heeft men een aanslag kunnen verijdelen in Riazan op 22 september. In totaal, alle aanslagen inbegrepen, hebben bijna 300 mensen hun leven verloren en waren meer dan 1000 mensen gewond. Het zijn daarmee de één van de meest bloedige aanslagen uit de geschiedenis van Rusland.

2.2.2 Complotten, intriges en samenzweringen

Het belang van deze aanslagen in het kader van de grensvervaging tussen veiligheidsdiensten is niet zozeer het al dan niet kunnen verijdelen van aanslagen als wel de vraag: Wie heeft de aanslagen gepleegd? De Russische regering kwam al vlug met beschuldigen aan het Tsjetsjeens adres. Op 13 september zei Putin in een officiële verklaring dat de aanslagen “duidelijk het werk van terroristen” waren⁸⁶.

Een paar maanden na de aanslagen volgde de tweede Tsjetsjeense oorlog. Het volk steunde hierbij de Russische regering en krijgsmacht. De aanslagen werden nooit opgeëist en er zijn nooit verdachten opgepakt. Kort na de aanslagen verklaarde Shamil Basayev op zijn website dat hij niks te maken had met de aanslagen en dat het niet zijn stijl was, eveneens ook niet de stijl van andere Tsjetsjeense strijders en groeperingen.

⁸⁴ Yuri Felshtinsky & Vladimir Pribylovsky: De onderneming, Rusland onder Poetin; Forum–Amsterdam, 2008; p. 159

⁸⁵ Stratfor.com: Who gains from the Moscow apartment bombings? Global Intelligence Update September 14, 1999; atimes.com, September 15, 1999; <http://www.atimes.com/c-asia/AI15Ag01.html>, officiële site van Asian Times

⁸⁶ Stratfor.com: Who gains from the Moscow apartment bombings? Global Intelligence Update September 14, 1999; atimes.com, September 15, 1999; <http://www.atimes.com/c-asia/AI15Ag01.html>, officiële site van Asian Times

Er bestaan ook andere versies van dit verhaal. Yuri Felshtinsky beschrijft nauwkeurig in zijn boek⁸⁷ wie de aanslagen georganiseerd heeft en hoe die werden gepleegd. Het lijstje begint bij Putin, toenmalig 1ste minister van de Russische federatie, en Patroesjev, toenmalig hoofd van de FSB. Hij beschuldigt de Russische regering niet alleen op de hoogte geweest te zijn van de aanslagen, maar ze effectief bevolen, gepland en uitgevoerd te hebben. Ook de vermoorde journaliste Anna Politkovskaya en de vergiftigde FSB-agent Alexander Litvinenko waren dezelfde mening toegedaan. Zowel Felshtinsky als Litvinenko⁸⁸ beschrijven het verhaal van eerste luitenant Aleksej Galkin van de GRU⁸⁹, die door de Tsjetsjenen werd gevangen genomen, ondervraagd en gemarteld in november 1999. Galkin zei tijdens zijn verhoor dat de aanslag van 4 september in Boeijnansk voorbereid en uitgevoerd was door de GRU⁹⁰, onder leiding van kolonel-generaal Korabelnikov. De operatie zelf, zo vertelde hij, werd uitgevoerd door de directeur van “Afdeling 14” van de GRU, luitenant-generaal Kostetsjko, die speciaal daarvoor 12 GRU officieren naar Dagestan stuurde. De verklaring werd door Galkin weer ingetrokken na zijn ontsnapping uit Tsjetsjenië. In dezelfde lijn zijn er verschillende theorieën over andere aanslagen van 1999.

Dat de Russische veiligheidsdiensten, en vooral de GRU en FSB, bepaalde banden hebben en onderhouden met Tsjetsjeense rebellen is zeker. De mate waarin en met wie is echter nooit duidelijk. Er moet ook aangemerkt worden dat auteurs zoals Litvinenko subjectief zijn, ook al was Litvinenko een FSB-officier. Litvinenko was ook een dissident en een lid van de oppositie. Hij was tot slot ook de protegé van Boris Berezovsky, de verbannen oligarch, en politieke tegenstander van Putin.

⁸⁷ Yuri Felshtinsky & Vladimir Pribylovsky: De onderneming, Rusland onder Poetin; Forum–Amsterdam , 2008; p. 159-160

⁸⁸ Yuri Felshtinsky & Vladimir Pribylovsky: De onderneming, Rusland onder Poetin; Forum–Amsterdam , 2008; p. 159

Alexander Litvinenko & Yuri Felshtinsky: “Terreur van binnenuit, het eigen verhaal van de vermoorde expion”; Forum–Amsterdam, 2007; p. 195

⁸⁹ Spionagedienst van het leger

⁹⁰ Hoofddirectoriaat Inlichtingen van de Russische Federatie

Yuri Felshtinsky & Vladimir Pribylovsky: De onderneming, Rusland onder Poetin; Forum–Amsterdam , 2008; p. 159

2.3 Nord-Ost gijzeling, Moskous Theater (oktober 2002)

2.3.1 Proloog

Op de avond van 23 oktober 2002 drongen een vijftigtal Tsjetsjeense terroristen het uitverkochte Doebrovka-theater in Moskou binnen, tijdens een uitvoering van de musical “Nord-Ost”. De terroristen waren leden van de “Special Purpose Islamic Regiment” (SPIR) onder leiding van de 22-jarige Movsar Barayev. Ongeveer de helft van de terroristen waren vrouwen, en allen waren zwaarbewapend met automatische geweren en explosieven. Toen de terroristen de zaal binnenstormden en het nieuws dat men gegijzeld werd bekend werd vluchtten een honderdtal mensen naar buiten.

De eisen van de terroristen werden al vlug duidelijk. Movsar Barayev eiste de volledige en onvoorwaardelijke terugtrekking van alle Russische manschappen uit Tsjetsjenië. Op een videoboodschap, gemaakt door de rebellen, is te zien hoe Barayev de verklaring aflegt dat alle strijders bereid zijn om te sterven voor hun zaak. *“Elke natie heeft recht op zelfbeschikking. Rusland heeft dat recht van Tsjetsjenen afgepakt en vandaag maken we aanspraak op deze rechten, die Allah ons gegeven heeft, net zoals hij die ook aan andere volkeren gegeven heeft. ...”*⁹¹. Andere eisen waren het stopzetten van gebruik van zware wapens zoals artillerie en luchtmacht in Tsjetsjenië en het stoppen van de beruchte “cleansing operations” (zuiveringsoperaties waarbij vermeende terroristen ontvoerd worden, ondervraagd, gemarteld, enz.).

De eenheid SPIR was al langer bekend in Rusland voor gelijkaardige gijzelingen. Het is de eenheid van Arbi Barayev (de oom van Movsar Barayev), een held uit de eerste Tsjetsjeense oorlog die vermoord werd door Russische veiligheidsdiensten in 2001. Er wordt algemeen aangenomen dat Arbi banden had met de FSB en GRU. In 2000 lekte informatie van vanuit de FSB naar de pers: Arbi kon hem vrij bewegen in zijn geboortestad en had speciale identiteitspapieren van de FSB om checkpoints te passeren zonder problemen.

2.3.2 Crisis

Vijftien kinderen en een man met een slechte harttoestand werden de eerste avond al vrijgelaten. De Militia omsingelde het theater en er werd een cordon gemaakt zodat niemand binnen of buiten kon. De twee dagen die hierop volgden, 24 en 25 oktober kwamen heel wat bekendheden met de terroristen onderhandelen, zoals Aslambek Aslakhonov (adviseur van president Putin) en Anna Politkovskaia (de bekende journaliste die vermoord werd in 2006). Dit had echter weinig effect. De terroristen lieten weten dat als Akhmad Kadyrov, het toenmalige hoofd van de Tsjetsjeense administratie, naar het theater kwam, 50 gijzelaars zouden vrijgelaten worden. Kadyrov liet geen antwoord van zich horen. Ook lieten de terroristen weten dat alle buitenlanders vrijgelaten zouden worden, als vertegenwoordigers van de betreffende staten naar het theater zouden komen. De Russische regering wees het voorstel

⁹¹ Videoboodschap van Movsar Barayev, 23 oktober 2002

van de hand en eiste dat alle gijzelaars, zonder onderscheid van nationaliteit, zouden vrijgelaten worden.

De verschillende veiligheidsdiensten waren aanwezig, zowel de Militsia als de FSB. Speciale eenheden van de beide veiligheidsdiensten waren ook aanwezig, zoals de speciale groep Alfa (deel van SPECNAZ) van de FSB en de OMON⁹². De algemene coördinatie en leiding was in handen van de FSB. Afgezien van enkele kleine schermutselingen en schietpartijen ondernamen de veiligheidsdiensten geen pogingen om een gewapende confrontatie aan te gaan met de terroristen. De verschillende eisen van de terroristen werden van de hand gewezen als onrealistisch. Op de nacht van 25 op 26 oktober, een paar uur voor de bestorming, verscheen Akhmad Zakayev op het toneel, de eerste minister van de rebellen. Hij riep hen op tot kalme. Meer tijd heeft hij echter niet gehad om onderhandelingen aan te knopen met de terroristen.

In de vroege ochtend van 26 oktober, rond 5 uur, omsingelden leden van SPECNAZ en OMON het theater. Voor de bestorming werd een geheimzinnig gas in de ventilatiesystemen van het theater gepompt. Er bestaat geen zekerheid welke gas het juist was maar het ging zeker niet om traangas. Veel westerse bronnen vermelden “Fentanyl”⁹³ als de vermoedelijke gas die werd gebruikt. Fentanyl is een verdovend middel, dat niet kan waargenomen worden met menselijke zintuigen, en bovendien heel snel werkt⁹⁴. Het theater werd even later bestormd door de speciale eenheden van zowel de OMON als de SPECNAZ. Bewusteloze terroristen werden geëxecuteerd door de speciale eenheden in het theater zelf en samen met hen vonden 129 mensen de dood op 26 oktober of in de dagen erna in het ziekenhuis⁹⁵. Aangezien de FSB niet wou vrijgeven welk gas gebruikt werd konden hulpverleners weinig doen voor de gijzelaars die ook slachtoffer werden van het gas.

2.3.3 Na afloop

Naast kritische vragen over het gas en de houding van de Russische regering rijzen ook vragen wat betreft de werking van de veiligheidsdiensten. De Militsia (en de OMON), die een civiele veiligheidsdienst is, heeft weinig tot geen pogingen ondernomen om te onderhandelen met de terroristen. Hoewel hun taak het redden van de gijzelaars zou moeten zijn, lijkt dit niet hun primaire doelstelling te zijn geweest.

Ten eerste stelt men de vraag hoe het kan dat de Militsia en de FSB verkeerde informatie verschaften aan de buitenwereld. Tijdens de gijzeling en de dagen die erop volgden werd systematisch en bewust verkeerde informatie verspreid aan en door de media. Dit zien we niet alleen in deze kwestie maar in alle incidenten en acties waarin de veiligheidsdiensten

⁹² Otriad Militsii Osobogo Naznachenia, “Militsia Eenheid met Speciale Benoeming”; dit zijn de speciale eenheden van de Militsia die in actie komen bij antiterroristen operaties, gijzelingen, rellen, enzovoort, het is het equivalent van de antioproerpolitie of de Amerikaanse SWAT.

⁹³ Judith Miller en William J. Broad: U.S. Suspects Opiate in Gas Used in Theater; New York Times, 29/10/2002

⁹⁴ The Moscow Theater Hostage Crisis: Incapacitants and Chemical Warfare; <http://cns.miis.edu/pubs/week/02110b.htm>, The James Martin Center for Nonproliferation Studies

⁹⁵ Paul Quinn-Judge: Russia's Most Wanted; Time, in partnership with CNN, 17 October 2004; <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,725076-3,00.html>

betrokken zijn (bijvoorbeeld zie verder 2.6 Beslan). Hoewel men wist dat er meer dan 800 mensen gegijzeld werden spraken Militsia- en FSB-mensen over eerst 300 mensen, dan 500 mensen. Ook over het aantal slachtoffers, en het aantal gevangen of gedode terroristen was (en is) er onduidelijkheid. Op 26 oktober berichtte het nieuwsagentschap RIA⁹⁶ dat minder dan 30 gijzelaars de gijzeling niet overleefd hebben. Het merendeel van de gestorven gijzelaars zouden geëxecuteerd zijn door de terroristen. Pas na ruim een week tijd gaven de autoriteiten eindelijk vrij dat het dodental van burgerslachtoffers meer dan 100 bedroeg.

⁹⁶ Russisch persagentschap

2.4 Pankisi Gorge (2002)

De Pankisi Gorge, of de “Pankisi Pas” is een nauwe pas op Georgisch grondgebied, die Georgië met Rusland verbindt. Het is gelegen in het noordoosten van Georgië, tussen de berg Borbalo en de Alazanivallei. De autochtone bevolking zijn Kisten, een bergvolk dat van dezelfde familie afstamt als de Tsjetsjenen en de Ingushen. Tevens zijn de Kisten, net zoals de Tsjetsjenen en Ingoesjen, grotendeels moslims⁹⁷.

De Kaukasus is altijd een schuilplaats geweest voor rebellen en smokkelaars. Dit fenomeen werd versterkt na de val van de Sovjet-Unie. Een sterke verzwakking van overheidsstructuren en de terugtrekking van Georgische veiligheidsdiensten heeft bijgedragen tot de bloei van criminaliteit, wetteloosheid en fundamentalisme in de streek van Pankisi. Na de 2de Tsjetsjeense Oorlog kwamen naar schatting zeventuizend Tsjetsjeense vluchtelingen in Pankisi terecht, waaronder heel wat jonge mannen. Gezien de Wahhabi sekte haar opgang kent in de regio en vermoedelijk gefinancierd wordt door Al-Queda⁹⁸, hebben heel wat jonge mensen zich laten verleiden door het geld.

Eind 2002 bereikte de Georgisch-Russische relatie haar dieptepunt, nadat het kabinet van Putin de Georgische regering verweet aandeel te hebben in de “Nord-Ost” gijzeling. De Russische regering beschuldigde de Georgische regering van Tsjetsjeense separatisten en terroristen te dulden op hun grondgebied, en dreigden bijgevolg met militaire acties. Die acties hebben in de realiteit ook plaatsgevonden. Het Russisch leger voerde antiterror operaties uit op Georgisch grondgebied, met het excuus dat de Pankisi Gorge “vol zat met terroristen”. De ware reden moet gezocht worden bij het feit dat de Verenigde Staten militaire instructeurs naar Georgië stuurden om het Georgisch leger op te leiden. De Russen, die niet opgezet waren met Amerikaanse bemoeienis aan hun zuidgrens, namen het initiatief in eigen handen om de vermeende rebellen te bestrijden⁹⁹.

Hoewel er tekenen zijn dat moslimfundamentalisten aanwezig zijn in de regio, zoals de Wahhabi sekte, is het verkeerd de Georgische regering daar de volledige schuld van te geven. Zolang de problematiek van Tsjetsjenië niet opgelost geraakt, zal dit onherbergzaam gebied steeds weer een toevlucht zijn voor separatisten, zoals Ruslan Galayev¹⁰⁰, de Tsjetsjeense rebellenleider die vermoord is door de Russische grenspatrouilles in 2001, toen Galayev een poging deed te vluchten naar de Pankisi Gorge.

Hoewel de Georgische regering regelmatig Rusland verwijt dat de FSB en de GRU operaties uitvoeren op Georgisch grondgebied, is daar heel weinig tastbaar bewijsmateriaal voor.

⁹⁷ Jaba Devdariani & Blanka Hancilova; Georgia's Pankisi Gorge: Russian, US and European connections; CEPS Policy Brief No.23, Juni 2002; p. 1-2

⁹⁸ Jaba Devdariani & Blanka Hancilova; Georgia's Pankisi Gorge: Russian, US and European connections; CEPS Policy Brief No.23, Juni 2002; p. 3-4

⁹⁹ Christopher Waters: Pankisi Tension and International Law; Eurasia Insight, 20 November 2002

Sergei Blagov: Moscow may seek international backing for Pankisi military operations; Eurasia Insight, 14 Augustus 2002

¹⁰⁰ CryNews.ru; Ruslan Galayev, 13 september 2007

2.5 Gijzeling school Beslan, Noord-Ossetië (1 september 2004)

2.5.1 Achtergrond

De eerste schooldag is in de voormalige Sovjet-Unie altijd een groot feest. Ouders, grootouders en andere familieleden brengen de kinderen naar school, maken kennis met de leerkrachten en vieren het begin van een nieuw hoofdstuk in het leven van hun kind. Op 1 september 2004 was dit niet anders in School Nr. 1 in Beslan, Noord-Ossetië. Meer dan 1000 mensen waren aanwezig in de school, zowel kinderen, als hun ouders, familieleden en hun nieuwe leerkrachten.

Het was een heuglijke dag, tot het moment waarop 35 tot 50 zwaarbewapende Tsjetsjeense strijders en strijders uit Ingoesjetië de school innamen en alle aanwezige mensen gijzelden. Het overgrote deel van de gijzelaars waren Osseten, met wie de Ingoesjen een langdurig conflict hebben over bepaalde grensgebieden. In dat kortstondig conflict van 1992¹⁰¹ tussen Ingoesjen en Osseten gebruikten de Osseten de school als gevangenskamp voor Ingoesjen. De aanval, bevolen door Shamil Basayev, had tot doel het conflict tussen Ingoesjetië en Noord-Ossetië nieuw leven in te blazen¹⁰², en de oorlog te verspreiden over de heel de Kaukasus. Basayev had al een soortgelijke poging ondernomen met zijn inval in Dagestan in 1999, maar hoopte deze keer op een beter resultaat.

Deze aanslag wordt in Rusland beschouwd als de meest bloedige en meedogenloze aanslag in de geschiedenis van de Russische Federatie. Opmerkelijk is het grote dodentol van de kinderen, pasgeboren baby's, en zwangere vrouwen. Meer dan driehonderd vijftig mensen kwamen om.

2.5.2 De gijzeling

Om half tien 's morgens, een half uur na de officiële aanvang van de eerste schooldag en de daaraan verbonden feestelijkheden, bestormden de terroristen de school. Volgens getuigenissen van overlevenden arriveerden de terroristen in pantserwagens van de Militia. In de eerste verwarring ontsnapten een vijftigtal mensen. De rest, meer dan 1000¹⁰³ ouders, leerkrachten en kinderen, werden gegijzeld in de turnzaal van de school. De terroristen plaatsten overal in het gebouw zelfgemaakte bommen. Het gebouw werd omwonden met prikkeldraad. Enkele mannelijke gijzelaars die al dan niet in opstand kwamen werden direct geëxecuteerd.

¹⁰¹ Lawrence Uzzell: Could The Beslan Tragedy Have Been Avoided?; Chechnya Weekly Volume 5, Issue 34; 8 september 2004

¹⁰² Andrei Piontkovsky: The question no one asked at Beslan; Chechnya Weekly Volume 6, Issue 37; 6 oktober 2005

¹⁰³ Pavel K. Baev, research professor in International Peace Research Institute, Oslo (PRIO): The Russian Military Campaign in the North Caucasus: Is a Victory in Sight?; The Jamestown Foundation 2006; p. 3

Er werd een slecht georganiseerd cordon gevormd rond de school door de manschappen van de Militsia, de speciale eenheden Alfa en Vypel van de FSB (die ook hebben deelgenomen aan de bevrijding van het Moskous theater in 2002), eenheden van OMON (de speciale eenheden van de Militsia) en eenheden van het leger.

De terroristen eisten de onafhankelijkheid van Tsjetsjenië en de volledige terugtrekking van alle Russische manschappen uit Tsjetsjenië. Toen de onderhandelingen mislukten, weigerden terroristen nog eten, drinken en medicijnen binnen te laten voor de gijzelaars¹⁰⁴. Zoals gewoonlijk deelden de autoriteiten verkeerde cijfers mee aan de media, terwijl men wist dat de school elk jaar minstens achthonderd leerlingen heeft. Het aantal gijzelaars werd geschat op driehonderd mensen. Het aantal terroristen werd officieel geschat op vijftien tot twintig. Pas op de tweede dag deed Putin een eerste officiële verklaring waarbij hij meedeelde dat “het redden van de gijzelaars, en vooral kinderen, de eerste prioriteit is”¹⁰⁵.

Majoor-generaal Valery Andreyev van de FSB werd bevelhebber benoemd van het hoofdkwartier dat belast werd met de bevrijding van de gijzelaars van Beslan. Dit was echter een officieel hoofdkwartier. Daarnaast werd ook een tweede, geheime hoofdkwartier opgericht waar de echte beslissingen genomen zouden worden¹⁰⁶. Het is duidelijk dat Andreyev als schild gebruikt werd voor degene die de operatie effectief leidde. Sommige kranten speculeerden een paar weken na de gebeurtenissen in Beslan dat de echte bevelhebber van het hoofdkwartier Pronichev was, dezelfde die de reddingsoperatie leidde in het theatergijzeling in Moskou.

In de namiddag verscheen de voormalige president van Ingoesjetië, Ruslan Aushev, die persoonlijk 26 gijzelaars, allemaal vrouwen en hun pasgeboren kinderen, bevrijdde d.m.v. onderhandelen met de terroristen. De terroristen gaven Aushev ook een brief en een videocassette mee, die nooit werden vrijgegeven door de Russische veiligheidsdiensten. Door de hitte en de omstandigheden waarin de gijzelaars zich bevonden, allen opeengepakt in de turnzaal van de school, waren sommige kinderen flauwgevallen. Het tekort aan water en voedsel verklaart waarom bij de eerste explosies de meesten zichzelf niet konden redden: velen waren bewusteloos of te uitgeput om zichzelf en hun kinderen in veiligheid te kunnen brengen.

Op de derde dag van de gijzeling contacteerde Ruslan Aushev de president van de Tsjetsjeense rebellen Aslan Maskhadov. Maskhadov verklaarde zichzelf bereid om te helpen de gijzelaars vrij te krijgen als er garantie van immuniteit voor hem werd gegeven¹⁰⁷. Het gesprek met Maskhadov werd door de leidinggevenden ingepland om twee uur in de namiddag.

¹⁰⁴ Lawrence Uzzell: Could The Beslan Tragedy Have Been Avoided?; Chechnya Weekly Volume 5, Issue 34; 8 september 2004

¹⁰⁵ Lawrence Uzzell: Could The Beslan Tragedy Have Been Avoided?; Chechnya Weekly Volume 5, Issue 34; 8 september 2004

¹⁰⁶ Beslan HQ Was Run by Others; St. Petersburg Times, 19 April 2005

¹⁰⁷ Andrei Piontkovsky: The question no one asked at Beslan; Chechnya Weekly Volume 6, Issue 37; 6 oktober 2005

Ongeveer rond één uur 's middags begon de bestorming van de school. De bestorming lijkt ongecoördineerd en ad-hoc te zijn geweest. In tegenstelling tot de bestorming van het theater in Moskou (2002) lijkt de beslissing om de school van Beslan te bestormen op het laatste moment genomen te zijn. Bij de bestorming vielen meer dan driehonderd vijftig doden. De meeste terroristen zijn gedood, maar er is twijfel over het lot van sommigen die lijken ontsnapt te zijn.

2.5.3 Gevolgen voor de Russische veiligheidsdiensten na Beslan

Na alle grote terreurdaden worden regeringen overal ter wereld gedwongen om grootschalige hervormingen door te voeren (zoals na 11 september 2001). Na de aanslag van Beslan was dit niet anders voor de Russische Federatie en haar veiligheidsdiensten. De hervormingen werden doorgevoerd op drie grote aspecten waarop elke veiligheidsorganisatie steunt, om gelijkaardige terreurdaden in de toekomst te voorkomen, namelijk¹⁰⁸:

- Verkrijgen van informatie i.v.m. geplande terreurdaden door allerlei terreurorganisaties
- Uitwisseling van de verkregen informatie tussen de betrokken veiligheidsdiensten en de coördinatie van handelingen van de betrokken veiligheidsdiensten
- Vervolgen en liquideren van terroristen en daarbij het afsnijden van toevoerkanalen van financiële middelen en wapens van de terroristische organisaties

De hervormingen en maatregelen betreffende de drie aangehaalde aspecten hierboven waren al gepland voor de gebeurtenissen in Beslan. Maar de schok die deze terreurdaad door het land liet gaan heeft het hervormingsproces versneld. De concrete hervorming betreffende het eerste aspect was het creëren van een aparte dienst ORS¹⁰⁹, die onderverdeeld is bij het OGV¹¹⁰, met als taak “tactische spionage” in functie van de vragende partij i.v.m. bepaalde informatie. Met informatie bedoelt men bijvoorbeeld de locatie van een specifieke terroristische cel.

Hervormingen betreffende het tweede aspect hebben in de realiteit nooit plaatsgevonden. Er bestaat noch een organisatie die informatie tussen de verschillende veiligheidsorganisaties verdeelt en coördineert, noch een organisatie die informatie uitwisselt met bevriende staten en hun antiterreurdiensten. Officieel werden de bevoegdheden tot coördinatie en verspreiding van informatie overgeheveld van de FSB naar het Ministerie van Binnenlandse Zaken. In de realiteit is niks minder waar: de FSB behoudt haar macht.

Betreffende het laatste aspect van de geplande hervormingen werden officieel geen nieuwe maatregelen ingevoerd. Maar de realiteit vertelt ons een ander verhaal. Op operationeel niveau werd een nieuwe tactiek ingevoerd: het ontvoeren, martelen en ondervragen van familieleden en dierbaren van vermeende terroristen en separatisten,

¹⁰⁸ Verslag van het onderzoekcentrum Agentura.ru: Russisch systeem ter verijdeling van terreurdaden: een jaar na Beslan; agentura.ru; september 2005

¹⁰⁹ Obiedinnonaya Razved Slujba, “Verenigd Dienst voor Spionage”

¹¹⁰ Obiedinnonaya Grupirovka Voisk na Severnam Kavkaze, “Verenigde Groepering Strijdkrachten in de Noord-Kaukasus”

teneinde de terrorist in kwestie te dwingen zich over te geven aan de overheid. Deze praktijk heeft men getracht te legaliseren. Dit is echter niet gelukt gezien het duidelijk strijdig karakter met de grondwet van de Russische Federatie. Niettemin blijft deze tactiek op operationeel niveau één van de belangrijkste om terroristische organisaties op te sporen en te liquideren.

Hoewel de regering een poging deed om de grenzen tussen de veiligheidsstructuren vast te leggen, of aparte diensten te creëren die vereist zijn om nieuwe taken die ontstaan door de nieuwe oorlogvoering, op zich te nemen, is dit niet verder doorvertaald naar het operationeel niveau.

2.6 Case Alexander Litvinenko

2.6.1 Achtergrond

Alexander Litvinenko is de vergiftigde ex-agent van de KGB en later de FSB. Hij trad toe tot de KGB in 1986. Hij diende in de KGB in de afdeling contraspionage tot 1991. Na de val van de Sovjet-Unie in 1991 werd hij gepromoveerd en overgeplaatst naar de centrale staf van de toenmalige FSB die nog volop in de overgangperiode was. Hij was actief in de eerste Tsjetsjeense Oorlog en heeft tevens gediend bij de landstrijdkrachten die de invasie van Basayev in Dagestan tegenhielden. In 1997 werd hij benoemd tot hoofd veiligheid van Boris Berezovsky, een Russische oligarch. Nadat Berezovsky naar het Verenigd Koninkrijk vluchtte als tegenstander van Putin deed Litvinenko schokkende onthullingen over de FSB. De Russische regering vervolgde hem zonder succes wegens “onthullen van staatsgeheimen”. Hij had de rang van luitenant-kolonel op het moment dat hij ontslagen werd bij de FSB. Na zijn vrij spraak vluchtte Litvinenko naar het Verenigd Koninkrijk waar hij politiek asiel kreeg en staatsburger werd van het Verenigd Koninkrijk.

2.6.2 De onthullingen¹¹¹

Alexander Litvinenko beschrijft een tal van terroristische aanslagen en onopgeloste moorden en duidt ook de moordenaars aan. Doorgaans wijst hij met de vinger naar hoge Russische politici of militairen. In het lijstje komen namen voor zoals Vladimir Putin, de president van de Russische Federatie tussen 2000 en 2008, en Nikolai Patrushev, de voormalige hoofd van de FSB tussen 1999 en 2008.

De terreurdaden waarvoor hij de Russische regering en haar prominente leden van beschuldigt zijn onder andere de aanslag in het Armeens Parlement in 1999¹¹², de bomaanslagen op appartementen in september 1999, de theatergijzeling in Moskou en de moord op de bekende journaliste Anna Politkovskaya. Ook minder geloofwaardige beschuldigingen aan het adres van verscheidene politici komen in zijn boek voor. Voorbeelden hiervan zijn: Putin zou een pedofiel zijn, Romano Prodi is een FSB-agent, de aanslagen van Londen in 2005 zouden georganiseerd zijn door de FSB en Ayman al-Zawahiri, één van de sleutelfiguren van Al-Qaeda, zou getraind zijn door de FSB. Het waren vooral de eerst vermeldde beschuldigingen in verband met Tsjetsjenië dat hem zijn status van dissident bezorgd hebben.

¹¹¹ Alexander Litvinenko schreef in samenwerking met Yuri Felshtinsky het boek “Blowing up Russia – Terror from Within”; Gibson Square Londen, 2007

Vertaald naar het nederlands in 2007 “Terreur van Binnenuit”; De Boekerij bv, Amsterdam, 2007

¹¹² Toenmalig eerste minister van Armenië Vazgen Sargsyan kwam om in de aanslag

2.6.3 Overlijden

Op 1 november 2006 werd Litvinenko onwel en moest opgenomen worden in het ziekenhuis. Hij verloor enorm veel gewicht op enkele dagen tijd en kon geen voedsel of water nuttigen. Het medisch personeel stond voor een groot vraagteken wat de plotse ziekte van Litvinenko kon veroorzaken. Achteraf werd bekend dat Litvinenko vergiftigd werd met een radioactieve stof, polonium-210¹¹³. Litvinenko legde in een verklaring aan de politie uit dat hij de dag dat hij onwel werd een afspraak gehad heeft met twee voormalige KGB agenten Dmitry Kovtun en Andrei Lugavoi¹¹⁴. Ze stelden hem “een zakenvennoot” voor, een zeker Vladislav Sokolenko. Later die dag had Litvinenko nog een afspraak met Mario Scaramella, een Italiaanse expert in nucleair afval, die informatie had over de moord op Anna Politkovskaya.

Na de dood van Litvinenko identificeerden de Britse veiligheidsdiensten de verdachte op de moord van Litvinenko, een man die gefilmd werd door beveiligingscamera's in Heathrow, dezelfde man die aan Litvinenko voorgesteld werd als Vladislav Sokolenko. Aangezien de Russische autoriteiten zowel Lugavoi als Sokolenko niet wilden uitleveren, bekoelde de relatie tussen Londen en Moskou.

De reden waarom aan deze case aandacht besteed wordt in dit onderzoek is om aan te tonen dat de FSB behalve binnenlandse veiligheid, ook buitenlandse veiligheid en operaties voor haar rekening neemt (wat helemaal niet de tot bevoegdheden hoort van de FSB), ook al heeft men nooit kunnen staven dat de dood van Litvinenko het werk van de Russische regering en/of van de FSB was. Naar analogie met deze case kan verondersteld worden dat Russische FSB agenten mogelijk actief waren of zijn in gebieden zoals Pankisi Gorge en andere conflictgebieden buiten de Russische Federatie die in het belang kunnen zijn van Rusland of haar machthebbers. Ten tweede is het werk van Litvinenko een bron dat de wereld een alternatief beeld voorschotelt over de werking en de structuur van de veiligheidsdiensten in de Russische Federatie, de grenserving tussen veiligheidsorganisaties en hun werking en aandeel in het conflict in Tsjetsjenië. Niettemin mag men niet over het hoofd zien dat Litvinenko een dissident en een tegenstander was van de huidige Russische regering. De beschuldigingen die Litvinenko uitte aan het adres van Moskou zijn voor een deel ook verzinsels, bedoeld om politieke schandalen uit te lokken om zijn tegenstanders, en de tegenstanders van zijn beschermer Berezovsky, ten val te brengen.

¹¹³ Alexander Litvinenko & Yuri Felshtinsky: “Terreur van binnenuit, het eigen verhaal van de vermoorde ex-spion”; Forum–Amsterdam, 2007; p. 7-8

¹¹⁴ Litvinenko Justice Foundation, officiële site van de zaak Litvinenko; <http://www.litvinenko.org.uk/>

3. Besluit: Een overkoepelend “superorgaan”: de toekomst?

In dit onderzoek werd nagegaan in hoeverre de grensvervaging tussen veiligheidsdiensten in de Russische Federatie op operationeel niveau aanwezig is. De bovenstaande cases bevestigen dat dit thema uiterst actueel is in de Russische Federatie in het kader van conflicten in de Noord-Kaukasus en vooral Tsjetsjenië.

De cases die in dit onderzoek behandeld zijn, hebben elk hun invloed nagelaten op de Russische veiligheidsstructuren en hun werking. Gezien het dramatisch karakter van sommige gebeurtenissen is ook de Russische maatschappij bewust geworden van fenomenen zoals grensvervaging en “militarisatie” van civiele veiligheidsorganisaties. Het drama van de gijzeling van School Nr. 1 in Beslan, heeft de Russische maatschappij en regering de vele gebreken getoond van de huidige structuur van de veiligheidsdiensten en hun onderlinge relaties.

De hervormingen die gepland waren na Beslan zijn opmerkelijk genoeg nooit doorgevoerd. Behalve de oprichting van een zoveelste spionagedienst (ORS) werden de andere vooropgestelde doelstellingen nooit vertaald naar het operationeel niveau. De oprichting van ORS heeft tot gevolg gehad dat de “multilateralization”¹¹⁵ nog meer toenam en de relaties tussen de verschillende veiligheidsdiensten nog ingewikkelder werden. De vraag naar een “superorgaan” dat de algehele organisatie, coördinatie en informatie-uitwisseling tussen de verschillende actoren voor haar rekening zou nemen, klinkt in brede kringen van de Russische Federatie alsmaar luider.

Tot slot wil ik opmerken dat deze casestudie de kans geeft te zien dat de FSB steeds de dominante organisatie is in nagenoeg alle gevallen, ongeacht haar bevoegdheid en jurisdictie. De macht van hoge FSB-functionarissen is nog steeds heel groot. Dit is een aspect dat nog teruggaat naar de tijden van de Sovjet-Unie en de KGB. Het is duidelijk dat de Russische veiligheidsdiensten een lange weg te gaan hebben voor ze de uitdagingen van de moderne wereld en haar sterk veranderend karakter een adequaat antwoord zullen bieden.

¹¹⁵ Ben Bowling en Tim Newburn: Policing and National Security; maart 2006; p. 14-17

4. Literatuur

4.1 Boeken en artikels uit wetenschappelijke tijdschriften en verzamelwerken

Agentura.ru, (september 2005), *Russisch systeem ter verijdeling van terreurdaden: een jaar na Beslan*, agentura.ru, online onderzoekcentrum

Baev, K. P., (2006), *The Russian Military Campaign in the North Caucasus: Is a Victory in Sight?*, The Jamestown Foundation

Bowling, B., en Newburn, T., (mart 2006), *Policing and National Security*

Devdariani, J. en Hancilova, B., (Juni 2002), *Georgia's Pankisi Gorge: Russian, US and European connections*, CEPS Policy Brief Nr.23

Felshtinsky, Y. en Pribylovsky V., (2008), *De onderneming, Rusland onder Poetin*, Forum–Amsterdam

Litvinenko, A. en Felshtinsky, Y., (2007), *Terreur van binnenuit, het eigen verhaal van de vermoorde ex-spion*, Forum–Amsterdam,

The Moscow Theater Hostage Crisis: Incapacitants and Chemical Warfare, <http://cns.miis.edu/pubs/week/02110b.htm>, The James Martin Center for Nonproliferation Studies

4.2 Tijdschriften en kranten

atimes.com, “*Who gains from the Moscow apartment bombings? Global Intelligence Update*” verschenen op 15 September 1999, <http://www.atimes.com/c-asia/AI15Ag01.html>, officiële site van Asian Times

Chechnya Weekly, Piontkovsky A., “*The question no one asked at Beslan*”, Volume 6, Issue 37; verschenen op 6 oktober 2005

Chechnya Weekly, Uzzell L., “*Could The Beslan Tragedy Have Been Avoided?*”, Volume 5, Issue 34, verschenen op 8 september 2004

CryNews.ru, “*Ruslan Gelayev*”, verschenen op 13 september 2007

Eurasia Insight, Blagov S., “*Moscow may seek international backing for Pankisi military operations*”, verschenen op 14 Augustus 2002

Eurasia Insight, “*Beslan HQ Was Run by Others; St. Petersburg Times*”, verschenen op 19 april 2005

Eurasia Insight, Waters C., “*Pankisi Tension and International Law*”, verschenen op 20 November 2002

New York Times, Miller J. en Broad J.W., “*U.S. Suspects Opiate in Gas Used in Theater*”, verschenen op 29 oktober 2002

Time, in partnership with CNN, Quinn-Judge P., “*Russia’s Most Wanted*”, verschenen op 17 Oktober 2004, <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,725076-3,00.html>

4.3 Elektronische bronnen

"A conversation with Marina Litvinenko and Alex Goldfarb"

<http://www.charlierose.com/shows/2007/06/12/1/a-conversation-with-marina-litvinenko-and-alex-goldfarb>

Dagestan Incursions – Augustus-September 1999;

www.globalsecurity.org/military/world/war/chechnya2-2.htm

Litvinenko Justice Foundation, officiële site van de zaak Litvinenko;
<http://www.litvinenko.org.uk/>

BIJLAGES

Bijlage A

Bijlage B

Bijlage C

Copyright © 2004 Andrew Andersen

- Internationally recognized borders of Georgia controlled by its government, as of Oct., 1990
- Borders of Georgia's autonomies established by the Soviets in 1922.

RUSSIAN MILITARY ACTION IN GEORGIA (1990-2004):

- Russian military involvement in ethnic conflicts in Tskhinvali / South Ossetia (Dec., 1990 - July, 1992 & summer, 2004) and in Abkhazia (Aug., 1992 - Sep., 1993)
- Russian military action during the civil war in Georgia (Sept., 1991- Dec., 1993)
- Russian military action at the Chechen section of Russo-Georgian border (Oct.-Dec., 2002)

- Azeris** Territory of ethnic minorities of Eastern Georgia where ethnic conflicts were encouraged by Russian emissaries with little success in 1989-2004.
- Territory of the two Georgia's autonomies where ethnic conflicts were successfully escalated with the help of Russian troops and/or secret service in 1989-2004.
- Achara: autonomous region of Georgia. From Dec., 1991 to May, 2004, controlled by pro-Russian clan of Abashidze refusing to cooperate with Georgian central authorities. Since May, 2004 effective Georgian control.
- Territory of Tskhinvali region (South Ossetia) occupied by the Russian troops and run by pro-Russian puppet regime since Jan., 1991
- Territory in Western Georgia largely devastated by the civil war (Feb., 1992- Dec., 1993)
- Territory of Abkhazia occupied by the Russian troops and run by pro-Russian puppet regime since Oct., 1993
- Territory effectively controlled by Georgia's central authorities since May, 2004.

Bijlage D

